SİYER-İ NEBÎ

SERİ 12

HENDEK SAVAŞI

Ahzâb: Kur'an ve Sahih Hadislere Göre Hendek, Sabır ve Allah'ın Yardımı

HJ CHE ALİM HJ CHE HARON

AK (KELANTAN)

quranscience.my

© 2026 M / 1448 H Hj Che Alim Hj Che Haron AK (Kelantan) • quranscience.my • @QuranScienceMY

Bu e-kitap Müslümanlar için ÜCRETSİZDİR — satılması yasaktır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

SİYER-İ NEBÎ

SERİ 12

HENDEK SAVAŞI

Ahzâb: Kur'an ve Sahih Hadislere Göre Hendek, Sabır ve Allah'ın Yardımı

لَّقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ ٱللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُواْ ٱللَّهَ وَٱلْيَوْمَ ٱلْآخِرَ وَذَكَرَ ٱللَّهَ كَثِيرًا

"And olsun ki, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok anan kimseler için Resulullah (Allah'ın Elçisi) en güzel örnektir."

AHZÂB SÛRESİ 33:21

HJ CHE ALİM HJ CHE HARON

quranscience.my | @QuranScienceMY

© 2026 M / 1448 H quranscience.my — ücretsiz e-kitap. Satılamaz.

TEŞEKKÜR

Ahzâb'ı tek başına bozguna uğratan ve yürekler gırtlağa dayandığında kuluna yardım eden Allah'a hamd olsun. Efendimiz Muhammed'e ﷺ, âline ve ashabına salât ve selâm olsun.

Bu e-kitap özellikle sevgili eşime ithaf edilmiştir,

ZAHARAH MOHD LATİF;

sevgili çocuklarıma,

MUHAMMAD HAFİZ, NOOR HAZWANİ, ABDUL HAKİM, NOOR HİDAYAH, NOR AQİLA ve **NOR ATİQAH**;

ve damatlarımla gelinlerime,

FAZİLAH, MALEK, HANİN, FAİRİZAL ve **FİRWAN**.

Siyer-i Nebî'nin bu on ikinci serisi Hendek Savaşı'nı anlatır: aç karınlarla kazılan hendek, ashabıyla birlikte toprak taşıyan Resûlullah ﷺ, on bin kişilik ittifak ve Allah'ın gönderdiği rüzgâr. Bu bilgi 'ilmun yuntefa'u bih, yani faydalı bir ilim olsun.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

BU E-KİTABIN KAPAĞI HAKKINDA

Bu e-kitabın kapağında hiçbir insan veya hayvan tasvir edilmemiştir. Kapakta soğuk bir akşam vakti **taşlık bir düzlüğü** boydan boya kesen **uzun bir hendek** resmedilmiştir; kenarları boyunca **toprak yığınları**, arkasında ise **kayalık bir tepe** vardır. Gökyüzünde **fırtına** tozları savurur ve kalın gri bulutları toplar; aralarından soluk bir **hilal** görünür, ufukta ise solgun bir ışık belirir.

Bu hendek, Resûlullah ﷺ ile ashabının aç karınlarla kazdığı Hendek'tir; arkadaki tepe, Efendimiz'in çadırının kurulduğu Sel‘ Dağı'nı hatırlatır. Fırtına, Allah'ın Ahzâb ordusuna gönderdiği rüzgârı simgeler: "Biz de onların üzerine rüzgâr ve göremediğiniz ordular göndermiştik" (Ahzâb 33:9). Bulutların ardındaki hilal Huzeyfe'nin gönderildiği soğuk geceyi, ufuktaki ışık ise kuşatmadan sonraki ferahlığı hatırlatır.

Alttaki lacivert şerit, **ince altın çizgilerle** çerçevelenmiş olup yazarın adının yer aldığı alandır.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

İÇİNDEKİLER

HENDEK SAVAŞI — *Giriş*
1. AHZÂB İTTİFAKI — *Ahzâb 33:10*
2. HENDEK KAZMA ÖNERİSİ — *Siyer kitapları*
3. SOĞUK BİR SABAHTA HENDEK KAZMAK — *Sahîh-i Buhârî 2834*
4. TOPRAKLA ÖRTÜLEN KARIN: RESÛLULLAH ﷺ — *Sahîh-i Buhârî 4104*
5. KUMA DÖNEN BÜYÜK KAYA — *Sahîh-i Buhârî 4101*
6. CÂBİR'İN SOFRASI — *Sahîh-i Buhârî 4102*
7. AHZÂB GELİYOR — *Ahzâb 33:10*
8. YÜREKLER GIRTLAĞA DAYANDI — *Ahzâb 33:11*
9. MÜNAFIKLARIN BAHANELERİ — *Ahzâb 33:12–13*
10. "İŞTE ALLAH'IN VADETTİĞİ BUDUR" — *Ahzâb 33:22*
11. BENÎ KURAYZA VE HAVÂRÎ ZÜBEYR — *Sahîh-i Buhârî 2846*
12. ALİ VE AMR B. ABDÜVED — *Siyer kitapları*
13. KAÇIRILAN NAMAZ — *Sahîh-i Buhârî 4111*
14. SA'D B. MUÂZ'IN YARALANMASI — *Sahîh-i Buhârî 4122*
15. NUAYM B. MES'ÛD — *Sahîh-i Buhârî 3030*
16. AHZÂB'A BEDDUA — *Sahîh-i Buhârî 2933*
17. HUZEYFE'NİN GECESİ — *Sahîh-i Müslim 1788*
18. RÜZGÂR VE GÖRÜNMEYEN ORDULAR — *Ahzâb 33:9*
19. ONLARI ALLAH TEK BAŞINA BOZGUNA UĞRATTI — *Sahîh-i Buhârî 4114*
20. "ARTIK BİZ ONLARA SALDIRACAĞIZ" — *Sahîh-i Buhârî 4109*
21. EN GÜZEL ÖRNEK — *Ahzâb 33:21*
22. CEBRÂİL HENÜZ SİLAHINI BIRAKMAMIŞTI — *Sahîh-i Buhârî 4117*
23. HENDEK KISSALARININ KAYNAKLARI — *Şekil; tablo*
24. HENDEK HAKKINDAKİ AHZÂB SÛRESİ ÂYETLERİ — *Ahzâb 33:9–27; Sahîh-i Buhârî 4784*
25. KADINLAR, GENÇLER VE YARALILAR — *Sahîh-i Buhârî 2664, 463*
26. HENDEK'İN ŞAHSİYETLERİ VE GATAFÂN İLE MÜZAKERE — *Tablo; siyer kitapları*
27. BUGÜN HENDEK MEYDANI — *Coğrafya tablosu; el-Edebü'l-Müfred 704*
28. HENDEK SAVAŞI ZAMAN ÇİZELGESİ — *Tablo*
29. HENDEK SAVAŞI HAKKINDA SIK SORULAN SORULAR — *12 soru*
30. DERSLER VE SONUÇ
KAYNAKÇA
DESTEK VE BAĞIŞ

Renk rehberi: yeşil kutu = Kur'an ayeti; altın kutu = hadis; kahverengi kutu = siyer notu (siyer kitaplarının rivayeti); mavi tablo = karşılaştırma. Mavi altı çizili râvi isimlerine tıklayarak sunnah.com'daki râvi sayfasına gidebilirsiniz.

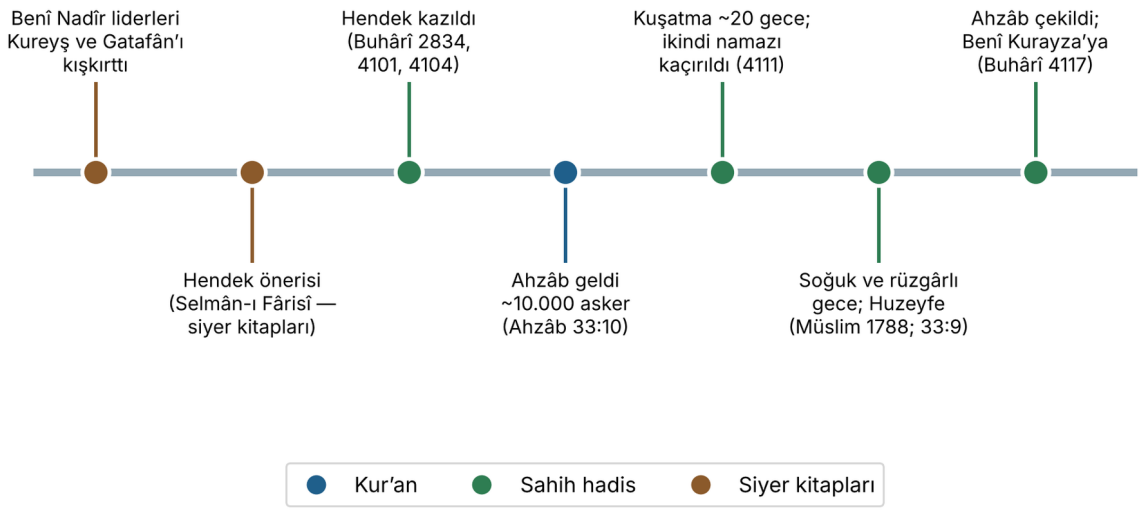
© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HENDEK SAVAŞI

Siyer-i Nebî'nin on birinci serisi, Kureyş'in sözünden döndüğü Bedir'deki yeniden buluşma vaadiyle sona erdi. Ancak ***hicretin 5. yılının Şevval ayında*** Kureyş geri döndü — bu sefer yalnız değildi. Yanlarında yaklaşık on bin kişilik bir ***Arap kabileleri ittifakı*** (Ahzâb) getirdiler; bu, Müslümanların ordusunun üç katıydı ve amaçları Medine'yi ebediyen ortadan kaldırmaktı.

Müslümanlar onları Bedir ve Uhud'daki gibi açık meydanda karşılamadılar. Bunun yerine ***bir hendek kazdılar*** — Arapların daha önce hiç görmediği bir şey. Bu kıssa ***Ahzâb Sûresi'nde*** (33:9–27) ebedîleştirilmiş, sahih hadisler de anlarını kaydetmiştir: Resûlullah ﷺ karnını toz kaplayıncaya kadar toprak taşıdı, açlıktan karnına taş bağladı ve Allah'ın rüzgârı geldiğinde gece çok soğuktu.

Hendek Savaşı Zaman Çizelgesi (Şevval 5 H)

Meşhur tarih Şevval 5 H'dir (Mart 627); Buhârî'nin naklettiğine göre Mûsâ b. Ukbe 4 H der.

Şekil 1: Hendek Savaşı zaman çizelgesi.

Not: Bu e-kitaptaki ayet mealleri Diyanet İşleri Başkanlığı mealidir. Her hadisin derecesi hadis kutusunda belirtilmiştir. Siyer kitaplarından alınan bilgiler kahverengi "Siyer Notu" kutularında verilmiş, tarihî bilgilere kaynak bağlantıları eklenmiştir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

AHZÂB İTTİFAKI

Medine'den sürüldükten sonra (Seri 11), Hayber'deki ***Benî Nadîr*** liderleri boş durmadı. Siyer kitapları, ***Huyey b. Ahtab*** ile bazı Yahudi ileri gelenlerinin Mekke'ye giderek Kureyş'i Medine'ye yeniden savaş açmaya kışkırttığını, ardından Hayber hurmalarının yarısını vaat ederek Necid'deki ***Gatafân*** kabilesine gittiklerini anlatır.

TOPLULUK	ROLÜ (SİYER KİTAPLARI)
Kureyş ve müttefikleri	Komutanı Ebû Süfyân; güneybatıdan geldiler
Gatafân (Fezâre, Mürre, Eşca')	Komutanı Uyeyne b. Hısn; doğudan (Necid) geldiler
Benî Süleym ve Benî Esed	Müttefik kabileler
Benî Nadîr liderleri	İttifakın kışkırtıcıları ve planlayıcıları

Kur'an onların çeşitli yönlerden gelişini şöyle anlatır: ***"Onlar size yukarınızdan ve aşağınızdan gelmişlerdi; gözler de dönmüştü, yürekler ağızlara gelmişti; Allah için çeşitli tahminlerde bulunuyordunuz."***İbn Kesîr Tefsiri 33:10.

İbn Kesîr, "yukarınızdan" ifadesinin doğudan gelen ***Gatafân***, "aşağınızdan" ifadesinin ise batıdan gelen ***Kureyş*** olduğunu nakleder. Ders: Bâtıl, hedefi hakkı yok etmek olduğunda, çıkarları farklı olsa bile ***birleşmeye*** hazırdır.

HENDEK KAZMA ÖNERİSİ

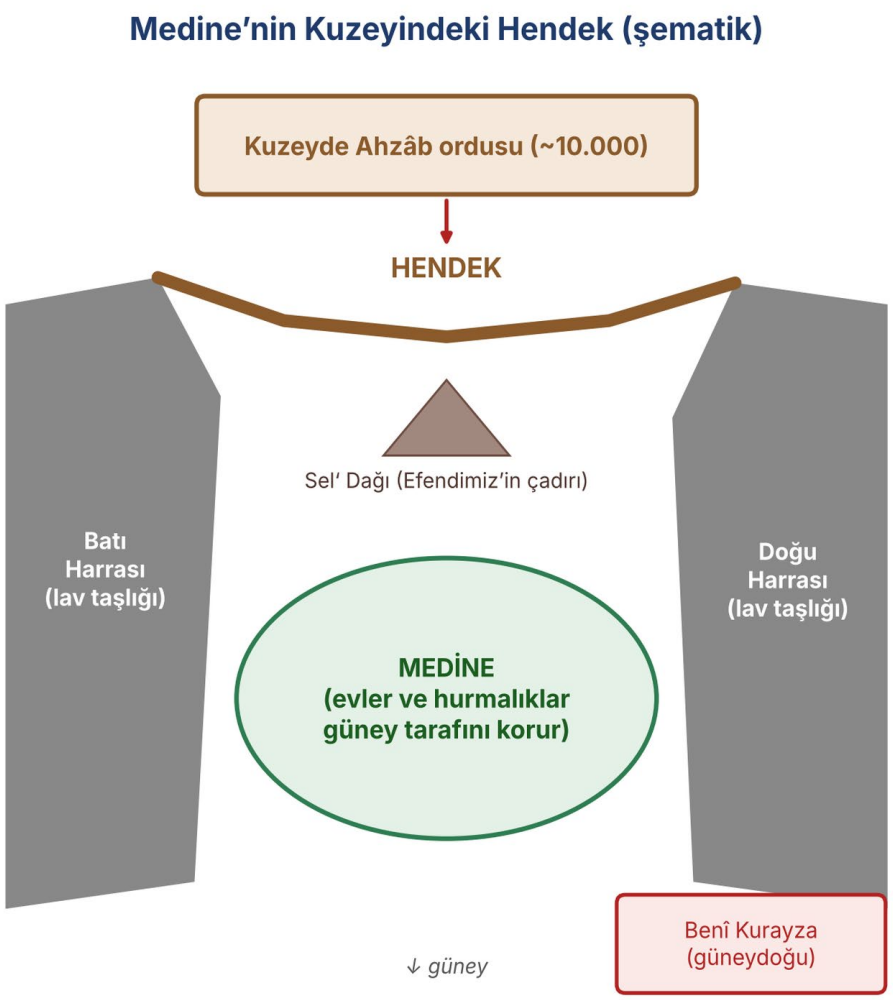
Ahzâb'ın geldiği haberi Medine'ye ulaşınca Resûlullah ﷺ âdeti olduğu üzere ashabıyla ***istişare etti***. Düşman ordusu üç kat kalabalıktı; açık meydanda karşılarına çıkmak çok tehlikeliydi.

SİYER NOTU: SELMÂN-I FÂRİSÎ'NİN ÖNERİSİ

Siyer kitapları, ***Selmân-ı Fârisî*** رضى الله عنه tarafından şu önerinin yapıldığını anlatır: "Ey Allah'ın Resûlü! İran'da kuşatıldığımızda etrafımıza hendek kazardık." Resûlullah ﷺ bu öneriyi kabul etti; hendek Medine'nin açık olan ***kuzey*** tarafına kazıldı, diğer taraflar ise ***lav taşlıkları (harra)***, evler ve hurmalıklarla korunuyordu.

Siyer kitapları ayrıca her on kişiye ***kırk zirâ'*** kazma görevi verildiğini anlatır. Bu ayrıntı siyer rivayetlerinde meşhurdur, ancak Sahîh-i Buhârî ve Sahîh-i Müslim'de yer almaz.

KAYNAK:
İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ; Vâkıdî, el-Meğâzî; Wikipedia, "Battle of the Trench".
https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_the_Trench

Şekil 2: Medine'nin kuzeyindeki hendeğin konumu (şematik).

Ders: Resûlullah ﷺ, başka bir milletin uygulamasından gelse bile ***iyi bir fikri*** kabul etti. Hikmet, şeriata aykırı olmadığı sürece her kaynaktan alınabilir.

SOĞUK BİR SABAHTA HENDEK KAZMAK

Basit aletlerle, soğuk havada ve aç karınla kilometrelerce uzunlukta bir hendek kazmak çok ağır bir işti. Enes رضى الله عنه o ortamı şöyle anlatır:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 2834

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرٍو، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ حُمَيْدٍ، قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا ـ رضى الله عنه ـ يَقُولُ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم إِلَى الْخَنْدَقِ فَإِذَا الْمُهَاجِرُونَ وَالأَنْصَارُ يَحْفِرُونَ فِي غَدَاةٍ بَارِدَةٍ، فَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ عَبِيدٌ يَعْمَلُونَ ذَلِكَ لَهُمْ، فَلَمَّا رَأَى مَا بِهِمْ مِنَ النَّصَبِ وَالْجُوعِ قَالَ اللَّهُمَّ إِنَّ الْعَيْشَ عَيْشُ الآخِرَهْ فَاغْفِرْ لِلأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرَهْ. فَقَالُوا مُجِيبِينَ لَهُ نَحْنُ الَّذِينَ بَايَعُوا مُحَمَّدًا عَلَى الْجِهَادِ مَا بَقِينَا أَبَدًا

TERCÜME:

Enes رضى الله عنه şöyle dedi: **Resûlullah ﷺ hendeğe çıktı ve Muhâcirler ile Ensâr'ın çok soğuk bir sabahta kazı yaptığını gördü; çünkü bu işi onlar için yapacak köleleri yoktu. Onların yorgunluğunu ve açlığını görünce şöyle buyurdu: "Allah'ım! Asıl hayat ahiret hayatıdır; Ensâr'ı ve Muhâcirleri bağışla."** Onlar da şöyle karşılık verdiler: ***"Bizler, yaşadığımız sürece cihad etmek üzere Muhammed'e biat edenleriz."***

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): 'Abdullah b. Muhammed ← Mu'awiyah b. 'Amr ← Ebû Ishaq (al-Fazari) ← Humaid ← Enes b. Mâlik رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî, Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Cihâd ve's-Siyer, Hendek Kazma Bâbı, Hadis No. 2834; ayrıca No. 4099.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:2834

BİRLİKTE ÇALIŞAN LİDER

Resûlullah ﷺ uzaktan seyretmekle yetinmedi. Ashabıyla birlikte ***kazdı ve toprak taşıdı*** (4. bölüm). Duası ise onların bakışını dünya sıkıntısından gerçek hayat olan ***ahiret hayatına*** çevirdi.

Sahâbenin cevabı, yorgunluğa rağmen ***yüksek bir azmi*** gösterir: Resûlullah ﷺ ile yaptıkları biati kendilerine hatırlattılar. Ders: Lider ile takipçileri yükü ***birlikte*** omuzladığında ve hedef ahiret olduğunda ağır iş hafifler.

TOPRAKLA ÖRTÜLEN KARIN: RESÛLULLAH ﷺ

Berâ b. Âzib رضى الله عنه, Resûlullah ﷺ hendekte çalışırken bizzat şahit oldu:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4104

حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْبَرَاءِ ـ رضى الله عنه ـ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَنْقُلُ التُّرَابَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ حَتَّى أَغْمَرَ بَطْنَهُ أَوِ اغْبَرَّ بَطْنُهُ يَقُولُ وَاللَّهِ لَوْلاَ اللَّهُ مَا اهْتَدَيْنَا وَلاَ تَصَدَّقْنَا وَلاَ صَلَّيْنَا فَأَنْزِلَنْ سَكِينَةً عَلَيْنَا وَثَبِّتِ الأَقْدَامَ إِنْ لاَقَيْنَا إِنَّ الأُلَى قَدْ بَغَوْا عَلَيْنَا إِذَا أَرَادُوا فِتْنَةً أَبَيْنَا وَرَفَعَ بِهَا صَوْتَهُ أَبَيْنَا أَبَيْنَا.

TERCÜME:

Berâ رضى الله عنه şöyle dedi: **Nebî ﷺ Hendek günü karnını toz kaplayıncaya kadar toprak taşıyor ve şu şiiri söylüyordu: "Vallahi, Allah olmasaydı doğru yolu bulamazdık; ne sadaka verir ne de namaz kılardık. Üzerimize sükûnet indir; düşmanla karşılaşırsak ayaklarımızı sabit kıl. Onlar bize zulmettiler; fitne isterlerse biz kabul etmeyiz."** Şu sözde sesini yükseltiyordu: ***"Ebeynâ, ebeynâ!"*** (Kabul etmeyiz, kabul etmeyiz!).

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Muslim b. Ibrahim ← Şu'bah ← Ebû Ishaq ← al-Bara' b. 'Azib رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî, Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Meğâzî, Hendek Gazvesi Bâbı, Hadis No. 4104; ayrıca No. 4106.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4104

Başka bir rivayette Berâ, tozun Efendimiz'in karnının derisini görünmez hâle getirecek kadar kapladığını ve toprak taşırken ***Abdullah b. Revâha'nın şiirini*** okuduğunu söyler (Sahîh-i Buhârî 4106).

ŞİİRDEKİ İFADELER	MANASI
"Allah olmasaydı doğru yolu bulamazdık"	Hidayet, yalnızca bizim çabamız değil, Allah'ın lütfudur
"Üzerimize sükûnet indir"	Tehdit karşısında sekînet istemek
"Ayaklarımızı sabit kıl"	Meydanda sebat istemek
"Ebeynâ, ebeynâ!"	Zulme boyun eğmeyiz

Ders: Güzel zikir ve şiir, ağır iş sırasında ***moral verir***. Halkıyla birlikte toza bulanan lider, yalnızca emir veren liderden daha çok sevilir.

KUMA DÖNEN BÜYÜK KAYA

Kazı sırasında sahâbîler, kırılamayacak kadar sert bir kayaya rastladılar. Durumu Resûlullah ﷺ ile paylaştılar. Câbir b. Abdullah رضى الله عنهما, olanları ve ardından evinde yaşanan hadiseyi şöyle anlatır:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4101

حَدَّثَنَا خَلاَّدُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ أَيْمَنَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ أَتَيْتُ جَابِرًا ـ رضى الله عنه ـ فَقَالَ إِنَّا يَوْمَ الْخَنْدَقِ نَحْفِرُ فَعَرَضَتْ كُدْيَةٌ شَدِيدَةٌ، فَجَاءُوا النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم فَقَالُوا هَذِهِ كُدْيَةٌ عَرَضَتْ فِي الْخَنْدَقِ، فَقَالَ أَنَا نَازِلٌ. ثُمَّ قَامَ وَبَطْنُهُ مَعْصُوبٌ بِحَجَرٍ، وَلَبِثْنَا ثَلاَثَةَ أَيَّامٍ لاَ نَذُوقُ ذَوَاقًا، فَأَخَذَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم الْمِعْوَلَ فَضَرَبَ، فَعَادَ كَثِيبًا أَهْيَلَ أَوْ أَهْيَمَ، فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ائْذَنْ لِي إِلَى الْبَيْتِ. فَقُلْتُ لاِمْرَأَتِي رَأَيْتُ بِالنَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم شَيْئًا، مَا كَانَ فِي ذَلِكَ صَبْرٌ، فَعِنْدَكِ شَىْءٌ قَالَتْ عِنْدِي شَعِيرٌ وَعَنَاقٌ. فَذَبَحْتُ الْعَنَاقَ وَطَحَنَتِ الشَّعِيرَ، حَتَّى جَعَلْنَا اللَّحْمَ فِي الْبُرْمَةِ، ثُمَّ جِئْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم وَالْعَجِينُ قَدِ انْكَسَرَ، وَالْبُرْمَةُ بَيْنَ الأَثَافِيِّ قَدْ كَادَتْ أَنْ تَنْضَجَ فَقُلْتُ طُعَيِّمٌ لِي، فَقُمْ أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَرَجُلٌ أَوْ رَجُلاَنِ. قَالَ كَمْ هُوَ. فَذَكَرْتُ لَهُ، قَالَ كَثِيرٌ طَيِّبٌ. قَالَ قُلْ لَهَا لاَ تَنْزِعُ الْبُرْمَةَ وَلاَ الْخُبْزَ مِنَ التَّنُّورِ حَتَّى آتِيَ. فَقَالَ قُومُوا. فَقَامَ الْمُهَاجِرُونَ وَالأَنْصَارُ، فَلَمَّا دَخَلَ عَلَى امْرَأَتِهِ قَالَ وَيْحَكِ جَاءَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم بِالْمُهَاجِرِينَ وَالأَنْصَارِ وَمَنْ مَعَهُمْ. قَالَتْ هَلْ سَأَلَكَ قُلْتُ نَعَمْ. فَقَالَ ادْخُلُوا وَلاَ تَضَاغَطُوا. فَجَعَلَ يَكْسِرُ الْخُبْزَ وَيَجْعَلُ عَلَيْهِ اللَّحْمَ، وَيُخَمِّرُ الْبُرْمَةَ وَالتَّنُّورَ إِذَا أَخَذَ مِنْهُ، وَيُقَرِّبُ إِلَى أَصْحَابِهِ ثُمَّ يَنْزِعُ، فَلَمْ يَزَلْ يَكْسِرُ الْخُبْزَ وَيَغْرِفُ حَتَّى شَبِعُوا وَبَقِيَ بَقِيَّةٌ قَالَ كُلِي هَذَا وَأَهْدِي، فَإِنَّ النَّاسَ أَصَابَتْهُمْ مَجَاعَةٌ.

TERCÜME:

Câbir رضى الله عنه şöyle dedi: **Hendek günü kazı yapıyorduk; çok sert, büyük bir kayaya rastladık. Nebî'ye ﷺ gelip "Hendeği engelleyen sert bir kaya var" dediler. "Ben ineceğim" buyurdu. Kalktı; karnına taş bağlanmıştı, çünkü üç gündür hiçbir şey tatmamıştık. Nebî ﷺ kazmayı alıp kayaya vurdu; kaya dağılan kum gibi oldu.** "Ey Allah'ın Resûlü, eve gitmeme izin ver" dedim. Hanımıma: "Nebî'de ﷺ dayanamayacağım bir hâl gördüm. Yanında bir şey var mı?" dedim. "Biraz arpa ve bir oğlak var" dedi. Oğlağı kestim, o da arpayı

öğüttü; eti tencereye koyduk. Sonra Nebî'ye ﷺ gelip: "Biraz yemeğim var; ey Allah'ın Resûlü, sen ve bir iki kişi kalkın" dedim. "Ne kadar?" diye sordu; söyledim. Buyurdu ki: **"Çok ve güzel. Ona söyle, ben gelene kadar tencereyi indirmesin, ekmeği de fırından çıkarmasın."** Sonra "Kalkın!" buyurdu; Muhâcirler ve Ensâr kalktı… Ekmeği koparıp üzerine et koymaya başladı; bir şey aldıkça tencereyi ve fırını kapatıyordu. ***Hepsi doyuncaya kadar ekmek koparıp et koymaya devam etti ve yemek yine de arttı.*** Sonra şöyle buyurdu: "Bunu yiyin ve başkalarına da hediye edin; çünkü insanlar açlığa uğradı."

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Khallad b. Yahya ← 'Abd al-Wahid b. Aiman ← babası Aiman al-Habaşi ← Jabir b. 'Abdullah رضى الله عنهما.

KAYNAK: İmam Buhârî, Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Meğâzî, Hendek Gazvesi Bâbı, Hadis No. 4101. Tercüme kısmen özetlenmiştir.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4101

MÜBAREK KARINDAKİ TAŞ

Şu küçük ayrıntıya dikkat edin: ***Resûlullah'ın ﷺ karnına taş bağlanmıştı***, çünkü üç gündür hiçbir şey tatmamıştı. Araplar açlığı bastırmak ve beli doğrultmak için karınlarına taş bağlardı. Bu ümmetin önderi, ashabı kadar — hatta onlardan daha fazla — aç kalıyordu.

SİYER NOTU: KAYAYA VURURKEN GELEN MÜJDE

Sünen-i Nesâî 3176 rivayetine göre (hasen kabul edilmiştir), Resûlullah ﷺ kayaya her vuruşunda bir ışık parladı ve kayanın üçte biri kırıldı; bu sırada "Rabbinin sözü doğruluk ve adalet bakımından tamamlanmıştır" âyetini okuyordu. Ümmetinin ***Kisrâ (İran)*** ve ***Kayser (Roma)*** topraklarını fethedeceğini müjdeledi. Berâ'dan gelen ***Müsned-i Ahmed*** rivayetinde ise ***Şam, İran ve Yemen*** anahtarlarından söz edilir.

O sırada Müslümanlar aç ve kuşatma altındaydı — ama Resûlullah ﷺ çok ileriyi görüyordu. Birkaç on yıl içinde bu vaat gerçek oldu.

KAYNAK:
Sünen-i Nesâî 3176; Müsned-i Ahmed. https://sunnah.com/nasai:3176

Ders: Bizi aşan ağır meseleler ***lidere ve Allah'a*** götürülür. Ve müminin ümidi, midesi boş olsa bile sönmez.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

RESÛLULLAH ﷺ VE ASHABININ AÇLIĞI

Karına bağlanan taş tek bir olay değildi. Ebû Hüreyre رضى الله عنه yemin ederek şöyle demiştir: ***"Vallahi… bazen açlıktan karnımı yere dayardım, bazen de açlıktan karnıma taş bağlardım."*** (Sahîh-i Buhârî 6452). Âişe رضى الله عنها de şöyle demiştir: ***"Muhammed'in ailesi, Medine'ye geldiğinden vefatına kadar üç gün art arda buğday ekmeğiyle doymamıştır."*** (Sahîh-i Buhârî 5416).

Resûlullah ﷺ bir devletin başı olmasına rağmen ***sade*** bir hayatı seçti. Hendek'teki açlık yalnızca Medine'nin yoksulluğundan değil, Efendimiz'in daima ***başkalarını öne almasından*** ve kuşatmanın erzakı engellemesinden kaynaklanıyordu. Ders: Lüks, başarının ölçüsü değildir; dünya tarihini değiştirenler bu aç sahâbîlerdi.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

CÂBİR'İN SOFRASI

Yukarıdaki Câbir hadisi, en meşhur ***mucizelerden*** birini içerir — Resûlullah'ın ﷺ bereket mucizesini.

Başka bir rivayette Câbir, yemeğin yalnızca ***bir sâ' arpa*** ile bir oğlaktan ibaret olduğunu, hanımının da "Beni Resûlullah ﷺ ve ashabının önünde mahcup etme!" diye fısıldadığını anlatır. Fakat Efendimiz yüksek sesle seslendi: ***"Ey Hendek ehli! Câbir yemek hazırladı, haydi gelin!"*** (Sahîh-i Buhârî 4102).

Efendimiz hamura ve tencereye biraz tükürüp bereket duası etti. Câbir yemin ederek ***bin kişi olduklarını*** söyler; hepsi doyuncaya kadar yiyip gittiler, tencere ise hâlâ dolu kaynıyor, hamur da önceki gibi pişiriliyordu (Sahîh-i Buhârî 4102).

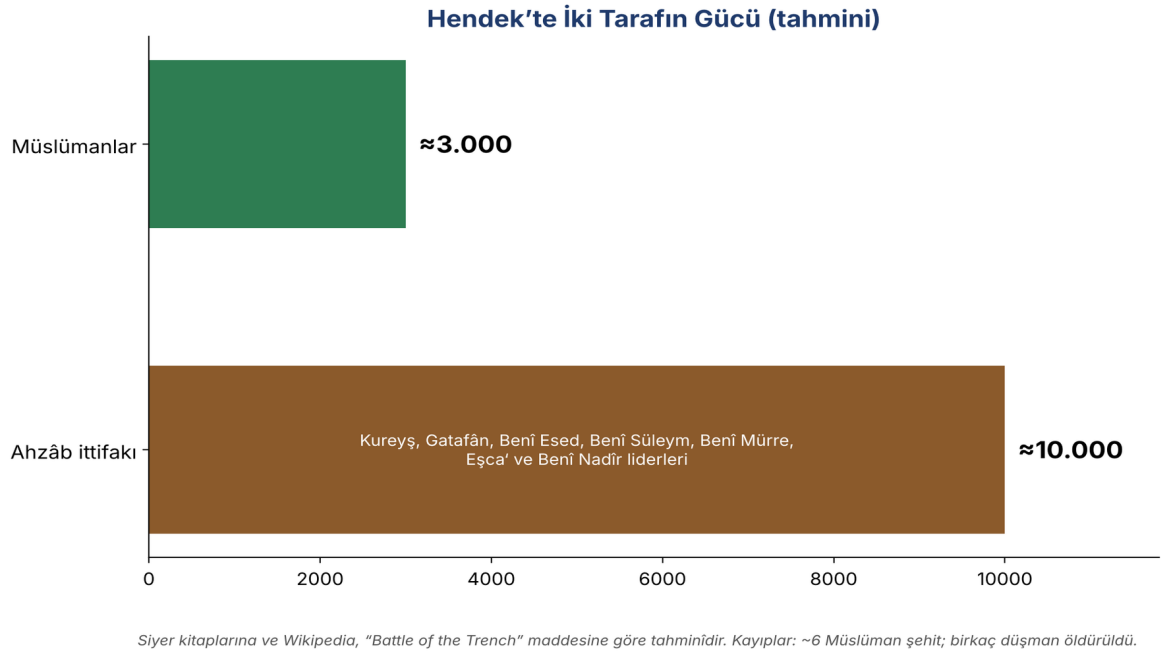
DERS	CÂBİR'İN SOFRASINDAN
Sahâbînin hassasiyeti	Câbir, Resûlullah'ın ﷺ aç kalmasına dayanamadı
Liderin adaleti	Efendimiz yalnız yemedi; bütün Hendek ehlini davet etti
Bereket	Az yemek bin kişiyi doyurdu
Paylaşmak	"Yiyin ve hediye edin, çünkü insanlar açlığa uğradı"

Ders: ***Bereket*** yemeğin çokluğunda değil, ihlasla vermekte ve kabul olunan duadadır. Resûlullah ﷺ, liderin halkı doyduktan ***sonra*** yediğini öğretti.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

AHZÂB GELİYOR

Hendek kısa sürede kazıldı — siyer kitapları ve Wikipedia yaklaşık ***altı gün*** der. Çok geçmeden Ahzâb ordusu geldi. Süvarilerinin önünü kesen bir hendeği görünce şaşırdılar: "Bu, Arapların hiç yapmadığı bir hiledir!" (siyer kitapları).

Şekil 3: Hendek'te iki tarafın gücü (tahmini).

SİYER NOTU: UZUN KUŞATMA

Siyer kitapları, yaklaşık ***üç bin*** kişilik Müslüman ordusunun ***Sel' Dağı'nın*** eteğinde, dağı arkalarına alıp hendeğe yönelerek karargâh kurduğunu anlatır. Kuşatma yaklaşık ***yirmi gece*** sürdü (bazı rivayetlerde bir aya yakın). Büyük bir çarpışma olmadı; yalnızca ok atışmaları ve hendeği geçmeye yönelik birkaç girişim yaşandı.

KAYNAK:

İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye; Wikipedia, "Battle of the Trench". https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_the_Trench

Ders: ***Akıllıca bir hazırlık*** sayı eksikliğini telafi edebilir. Hendek, tehlikeli bir meydan savaşını düşmanı yıpratan bir kuşatmaya dönüştürdü.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

YÜREKLER GIRTLAĞA DAYANDI

Kuşatma, hicretten bu yana yaşanan en ağır ***iman imtihanıydı***. Önde düşman, içeride açlık, soğuk hava ve arkada ihanet haberi. Allah bu durumu son derece isabetli şekilde tasvir eder:

"Onlar size yukarınızdan ve aşağınızdan gelmişlerdi; gözler de dönmüştü, yürekler ağızlara gelmişti; Allah için çeşitli tahminlerde bulunuyordunuz."İbn Kesîr Tefsiri 33:10.

"İşte orada, inananlar denenmiş ve çok şiddetli sarsıntıya uğratılmışlardı."İbn Kesîr Tefsiri 33:11.

KUR'AN'DAKİ İFADELER	MANASI
"Gözler dönmüştü"	Bakışları kaçıran korku
"Yürekler ağızlara gelmişti"	Doruğa çıkan endişe (âyetin Arapça lafzının tam karşılığı: yürekler gırtlağa dayanmıştı)
"Allah hakkında çeşitli zanlar"	Kimi yakîn, kimi şüphe içindeydi
"Çok şiddetli sarsıntıya uğratıldılar"	İmanı ayıklayan imtihan

Kur'an, sahâbenin korkusunu gizlemez; onların korkabilen ***insanlar*** olduğunu kabul eder. Ders: İman, korkunun olmaması değil, kalp sarsılsa bile ***sabit kalmaktır***.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

MÜNAFIKLARIN BAHANELERİ

Ağır imtihan ***kalplerdekini ortaya çıkarır***. Müminler direnirken münafıklar konuşmaya başladı. Allah onların sözlerini şöyle kaydeder:

"İkiyüzlüler ve kalblerinde hastalık olanlar: "Allah ve Peygamberi bize sadece kuru vaadlerde bulundular" diyorlardı."İbn Kesîr Tefsiri 33:12.

Bir kısmı da geri dönmek için bahane aradı: ***"İçlerinden bir takımı: "Ey Medineliler! Tutunacak yeriniz yok, geri dönün" demişti. İçlerinden bir topluluk da Peygamberden: "Evlerimiz düşmana açıktır" diyerek izin istemişlerdi. Oysa evleri açık değildi sadece kaçmak istiyorlardı."***İbn Kesîr Tefsiri 33:13.

SİYER NOTU: "BİZE KİSRÂ'NIN HAZİNELERİ VAAT EDİLİYOR…"

İbn Kesîr ve siyer kitapları, ***Muattib b. Kuşeyr*** adlı bir münafığın şöyle alay ettiğini anlatır: "Muhammed bize Kisrâ ve Kayser'in hazinelerini vaat ediyor; oysa birimiz ihtiyacını gidermeye bile çıkamıyor!" Bu alay, Efendimiz'in kayaya vururken verdiği müjdeye (5. bölüm) yönelikti.

KAYNAK:
İbn Kesîr Tefsiri 33:12; İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye. https://tafsir.app/ibn-katheer/33/12

Ders: Münafıklar Allah'ın vaadini ***mevcut duruma*** göre değerlendirir; müminler ise mevcut durumu ***Allah'ın vaadine*** göre değerlendirir. Vaat haktı: yirmi yıldan kısa bir süre içinde Kisrâ ve Kayser'in hazineleri Medine'ye getirildi.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

"İŞTE ALLAH'IN VADETTİĞİ BUDUR"

Aynı manzara — hendeğin öte yanındaki on bin asker — müminlerin kalbinde bambaşka bir tepki doğurdu:

"İnananlar, düşman birliklerini gördükleri zaman: "İşte bu, Allah ve Peygamberinin bize vadettiğidir; Allah ve Peygamberi doğru söylemiştir" dediler. Bu onların ancak imanını ve teslimiyetlerini artırdı."İbn Kesîr Tefsiri 33:22.

MÜNAFIKLAR (33:12)	MÜMİNLER (33:22)
"Allah ve Resûlü bize sadece kuru vaatlerde bulundu"	"İşte bu, Allah ve Resûlünün bize vadettiğidir"
Geri dönmek için bahane aradılar	Hendekte direndiler
İmtihan şüphelerini artırdı	"Bu onların ancak imanını ve teslimiyetini artırdı"

Kastedilen vaat nedir? İbn Kesîr, bunun müminlerin zafer verilmeden önce mutlaka imtihan edileceğine dair ilahî vaade işaret ettiğini söyler; nitekim Bakara Sûresi'nde (2:214) şöyle buyrulur: "Sizden önce gelenlerin durumu sizin başınıza gelmeden cennete gireceğinizi mi zannettiniz? Peygamber ve onunla beraber müminler: "Allah'ın yardımı ne zaman?" diyecek kadar darlığa ve zorluğa uğramışlar ve sarsılmışlardı; iyi bilin ki Allah'ın yardımı şüphesiz yakındır."

Ders: Aynı imtihan birinin ***imanını artırır***, bir başkasının ise ***şüphesini artırır***. Farkı yaratan, Allah'ın vaadine olan yakîndir.

"ALLAH'IN YARDIMI NE ZAMAN?"

İbn Kesîr'in 33:22'deki "vaat" olarak tefsir ettiği âyet şudur: ***"Sizden önce gelenlerin durumu sizin başınıza gelmeden cennete gireceğinizi mi zannettiniz? Peygamber ve onunla beraber müminler: "Allah'ın yardımı ne zaman?" diyecek kadar darlığa ve zorluğa uğramışlar ve sarsılmışlardı; iyi bilin ki Allah'ın yardımı şüphesiz yakındır."***İbn Kesîr Tefsiri 2:214.

İfadelerdeki benzerliğe dikkat edin: bu âyet önceki ümmetlerin ***"sarsıldığını"*** söyler; Ahzâb 33:11 ise Hendek'teki Müslümanların ***"çok şiddetli sarsıntıya uğratıldığını"*** bildirir. Bu sarsıntı gerçekten geldiğinde müminler onu Allah'ın yardımının yakın olduğunun bir ***işareti*** olarak tanıdılar — Allah'ın onları terk ettiğinin değil.

Ders: Kur'an'ı anlamak kalbi imtihana hazırlar. İmtihanın zaferden önce geldiğini, yani ***sünnetullahı*** bilen kişi kolay kolay ümitsizliğe düşmez.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

BENÎ KURAYZA VE HAVÂRÎ ZÜBEYR

Kuşatmanın ortasında en endişe verici haber geldi: Medine'de kalan son Yahudi kabilesi olan ve barış antlaşmasıyla bağlı bulunan ***Benî Kurayza***nın ***ahdini bozduğu*** ve Ahzâb'ın safına geçtiği bildirildi. Yurtları Medine'nin güneyindeydi — Müslümanların arkasında, kadın ve çocukların bulunduğu evlerin yakınında.

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 2846

حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرٍ ـ رضى الله عنه ـ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم مَنْ يَأْتِينِي بِخَبَرِ الْقَوْمِ يَوْمَ الأَحْزَابِ. قَالَ الزُّبَيْرُ أَنَا. ثُمَّ قَالَ مَنْ يَأْتِينِي بِخَبَرِ الْقَوْمِ. قَالَ الزُّبَيْرُ أَنَا. فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ حَوَارِيًّا، وَحَوَارِيَّ الزُّبَيْرُ.

TERCÜME:

Câbir رضى الله عنه şöyle dedi: **Nebî ﷺ Ahzâb günü şöyle buyurdu: "Bana o kavmin haberini kim getirecek?" Zübeyr "Ben" dedi. Tekrar sordu: "Bana o kavmin haberini kim getirecek?" Zübeyr yine "Ben" dedi. Bunun üzerine Nebî ﷺ şöyle buyurdu: "Her peygamberin bir havârîsi (sadık yardımcısı) vardır; benim havârîm de Zübeyr'dir."**

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Ebû Nu'aim ← Sufyan (al-Thauri) ← Muhammed b. al-Munkadir ← Jabir b. 'Abdullah رضى الله عنهما.

KAYNAK: İmam Buhârî, Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Cihâd ve's-Siyer, Hadis No. 2846; ayrıca No. 4113.
DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.
Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:2846

SİYER NOTU: HUYEY B. AHTAB VE KA'B B. ESED

Siyer kitapları, Benî Nadîr lideri ***Huyey b. Ahtab***ın Benî Kurayza reisi ***Ka'b b. Esed***e gidip onu ikna ettiğini ve onun Resûlullah ﷺ ile yaptığı antlaşmayı bozmayı kabul ettiğini anlatır. Efendimiz haberi doğrulamak için ***Sa'd b. Muâz*** ile ***Sa'd b. Ubâde***yi gönderdi; ihanetin gerçek olduğunu gördüler.

İbn Hacer Fethu'l-Bârî'de, yukarıdaki hadiste Zübeyr'in getirmesi istenen haberin ***Benî Kurayza*** hakkındaki haber olduğunu belirtir.

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye; İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 2846 numaralı hadisin şerhi.

Ders: Tehlike anında Resûlullah ﷺ harekete geçmeden önce ***doğru bilgiyi*** aradı ve öne çıkan cesur sahâbîyi onurlandırdı — Zübeyr ***"havârî"***, yani sadık yardımcı lakabını aldı; tıpkı havârîleri olan Peygamber Îsâ عَلَيْهِ السَّلَامُ.

ALİ VE AMR B. ABDÜVED

Hendek büyük bir saldırıyı engellese de bazı düşman süvarileri hendeğin dar bir yerinden geçmeyi başardı. Siyer kitapları meşhur bir olayı kaydeder:

SİYER NOTU: ALİ B. EBÛ TÂLİB'İN AMR B. ABDÜVED İLE KARŞILAŞMASI

Amr b. Abdüved, güçlülüğüyle tanınan bir Kureyş kahramanıydı; birkaç süvariyle hendeği geçip Müslümanları teke tek dövüşe çağırdı. Henüz genç olan ***Ali b. Ebû Tâlib*** رضى الله عنه bu meydan okumaya karşılık verdi. Ali önce onu İslâm'a davet etti, fakat Amr reddetti. Çarpıştılar ve Ali onu öldürdü; diğer süvariler hendeğin öte yanına çekildi.

Bu kıssa siyer kitaplarında (İbn İshak) ve tarih kitaplarında meşhurdur, ancak ***Sahîh-i Buhârî ve Sahîh-i Müslim'de yer almaz***. Uzun diyaloglar gibi bazı ayrıntıları araştırmacılar arasında tartışmalıdır.

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye, Hendek bölümü.

Dikkat edin: Ali, teke tek dövüşte bile ***önce İslâm'a davet etti*** — bu, Resûlullah'ın ﷺ her birlik komutanına verdiği tavsiyeye uygundu (Sahîh-i Müslim 1731; Seri 11). Ders: Müslümanın amacı yalnızca zafer değil, ***hidayettir***.

KAÇIRILAN NAMAZ

Kuşatma günlerinden birinde düşmanın saldırısı ve ok yağmuru o kadar sürekliydi ki Müslümanlar güneş batıncaya kadar ***ikindi namazını kılamadılar***. Ali رضى الله عنه, Resûlullah'ın ﷺ sözlerini şöyle rivayet eder:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4111

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، حَدَّثَنَا رَوْحٌ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَبِيدَةَ، عَنْ عَلِيٍّ - رضى الله عنه - عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم أَنَّهُ قَالَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ مَلأَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ بُيُوتَهُمْ وَقُبُورَهُمْ نَارًا كَمَا شَغَلُونَا عَنْ صَلاَةِ الْوُسْطَى حَتَّى غَابَتِ الشَّمْسُ.

TERCÜME:

Ali رضى الله عنه, Nebî'nin ﷺ Hendek günü şöyle buyurduğunu rivayet eder: **"Allah onların evlerini ve kabirlerini ateşle doldursun; bizi güneş batıncaya kadar orta namazdan (ikindiden) alıkoydular."**

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Ishaq (bin Mansur) ← Rauh (bin 'Ubadah) ← Hişam (bin Hassan) ← Muhammed (bin Sirin) ← 'Abidah (al-Salmani) ← 'Ali b. Abi Talib رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî, Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Meğâzî, Hendek Gazvesi Bâbı, Hadis No. 4111.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4111

Câbir رضى الله عنه de, Ömer'in güneş battıktan sonra Kureyş kâfirlerine söverek geldiğini ve "Ey Allah'ın Resûlü, güneş batmak üzereyken ikindiyi ancak kılabildim" dediğini rivayet eder. Efendimiz şöyle buyurdu: ***"Vallahi ben de henüz kılmadım."*** Abdest aldılar; Efendimiz ***güneş battıktan sonra ikindiyi***, ardından akşam namazını kıldı (Sahîh-i Buhârî 596).

Yukarıdaki Ali hadisi, şu âyetteki ***orta namazın*** ikindi namazı olduğuna da delildir: ***"Namazlara ve orta namaza devam edin; gönülden boyun eğerek Allah için namaza durun."*** İbn Kesîr Tefsiri 2:238.

Âlimler, bazı görüşlere göre bu olayın ***korku namazı âyetinin inmesinden önce*** gerçekleştiğini ya da saldırının hiç fırsat vermediğini belirtir. Ders: Resûlullah'ın ﷺ namaz vaktini kaçırdığı için duyduğu üzüntü, ***namazın ne kadar büyük bir yeri olduğunu*** gösterir — kaçırılan namaz ise mümkün olan en kısa sürede, sırasına uygun olarak kaza edilmelidir.

KAÇIRILAN NAMAZIN HÜKMÜ

Hendek hadisesi ***kaza namazı*** hükmünün temellerinden biridir. Enes رضى الله عنه, Nebî'nin ﷺ şöyle buyurduğunu rivayet eder: ***"Kim bir namazı unutursa hatırladığında onu kılsın; bundan başka kefareti yoktur."*** (Sahîh-i Buhârî 597).

KONU	AÇIKLAMA
Kaza borcu	Kaçırılan namaz kaza edilmelidir; düşmez
Acele etmek	"Hatırladığında" — sebepsiz ertelenmez
Sıra (tertip)	Efendimiz önce ikindiyi, sonra akşamı kıldı (Buhârî 596)
Cemaatle	Kaza namazı, Hendek'te olduğu gibi cemaatle kılınabilir

Âlimler, ***bir mazeret sebebiyle kaçırılan*** namaz (unutma, uyuyakalma, Hendek'teki gibi engellenme) ile günah olmayan bu durum arasında ve büyük günah olan ***namazı kasten terk etmek*** arasında ayrım yapar. (Hanefî notu: Hanefî mezhebine göre, kazaya kalmış namazları altı vakitten az olan kişi için kaza namazları ile vakit namazı arasında tertibe uymak farzdır.) Ders: Resûlullah ﷺ savaş hâlinde bile tek bir namazın kaza edilmeden geçmesine izin vermedi.

SA‘D B. MUÂZ’IN YARALANMASI

Hendek’te yaralananlardan biri de Evs kabilesinin reisi ve Ensâr’ın en saygın şahsiyetlerinden ***Sa‘d b. Muâz*** رضى الله عنه idi. Âişe رضى الله عنها, ***Sa‘d’ın, Hibbân b. el-Arika adlı Kureyşli bir adamın attığı okla tam kol damarından vurulduğunu*** rivayet eder. Resûlullah ﷺ onu yakından ziyaret edebilmek için ***mescidin içine bir çadır*** kurdurdu (Sahîh-i Buhârî 4122).

SA‘D’IN DUASI

Aynı hadiste Sa‘d şöyle dua eder: ***“Allah’ım! Senin yolunda, Resûlünü yalanlayan ve onu yurdundan çıkaran kavme karşı savaşmaktan daha sevimli bir şey olmadığını biliyorsun. Allah’ım! Eğer Kureyş ile savaştan bir şey kaldıysa, onlarla savaşmam için ömrümü uzat; eğer savaşı bitirdiysen bu yarayı aç ve ölümümü onda kıl.”*** (Sahîh-i Buhârî 4122).

Sa‘d’ın hikâyesinin devamı — Benî Kurayza hakkındaki hükmü ve vefatı — inşallah Seri 13’te anlatılacaktır. Ders: Resûlullah ﷺ ***yaralı sahâbîsine*** şefkatle sahip çıktı; Sa‘d da ecelini tamamen Allah’a teslim etti.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

SA'D'IN ÖLÜMÜYLE ARŞ TİTREDİ

Sa'd'ın Hendek'te aldığı yara, dilediği gibi kısa süre sonra vefatına sebep oldu. Câbir رضى الله عنه şöyle dedi: Nebî'nin ﷺ şöyle buyurduğunu işittim: ***"Rahmân'ın Arşı, Sa'd b. Muâz'ın ölümü sebebiyle titredi."*** (Sahîh-i Buhârî 3803).

Sa'd, ***Mus'ab b. Umeyr***in (Seri 10) eliyle Müslüman oldu; onunla birlikte bütün kabilesi Benî Abdüleşhel de İslâm'a girdi. İslâm'daki yaklaşık altı yıllık ömründe en yüksek mertebeli sahâbîlerden biri oldu. Ders: Kişinin Allah katındaki değeri ***ömrünün uzunluğuyla*** değil, ***gayreti ve ihlasıyla*** ölçülür.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

NUAYM B. MES‘ÛD

Ahzâb ittifakı sağlam görünüyordu, ama Allah onu ***içeriden*** çökertti. Resûlullah ﷺ şöyle buyurdu: ***"Savaş hiledir."*** (Sahîh-i Buhârî 3030).

SİYER NOTU: NUAYM B. MES‘ÛD'UN TAKTİĞİ

Siyer kitapları, her tarafça saygı duyulan bir Gatafân lideri olan ***Nuaym b. Mes‘ûd el-Eşcaî***nin gizlice Resûlullah'a ﷺ gelip, kavmi henüz bilmeden Müslüman olduğunu bildirdiğini anlatır. Efendimiz ona şöyle buyurdu: "Sen tek bir kişisin; elinden geldiğince onları (ittifaklarını) zayıflat."

Nuaym ***Benî Kurayza***ya gidip, Kureyş'in onları yüzüstü bırakabileceğini söyleyerek teminat olarak Kureyş'ten rehine istemelerini tavsiye etti. Sonra ***Kureyş ve Gatafân***a gidip Kurayza'nın pişman olduğunu ve rehineleri Resûlullah'a ﷺ teslim etmek istediğini söyledi. Kurayza gerçekten rehine isteyince iki taraf ***birbirinden şüphelendi*** ve ittifak çatladı.

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye; Wikipedia, "Battle of the Trench". https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_the_Trench

Âlimler, ***savaştaki hilenin*** — planı gizlemek veya düşmanı yanıltmak gibi — caiz olduğunu, ancak ***antlaşmaya ihanetin*** yine haram olduğunu açıklar. Ders: İhlaslı bir kişi, tek başına olsa bile Allah'ın durumu değiştirmesine vesile olabilir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

İSLÂM'DA "HİLE"NİN SINIRI

İslâm doğruluk konusunda son derece titizdir, ancak ***sınırlı istisnalar*** tanır. Ümmü Külsûm bint Ukbe رضى الله عنها, Resûlullah'ın ﷺ şöyle buyurduğunu rivayet eder: ***"İnsanların arasını bulup hayır ulaştıran veya hayırlı söz söyleyen kimse yalancı değildir."*** İbn Şihâb, bu ruhsatın yalnızca üç durumda olduğunu söyler: ***savaşta, insanların arasını bulmakta ve karı-kocanın birbiriyle konuşmasında*** (Sahîh-i Müslim 2605).

CAİZ OLAN	CAİZ OLMAYAN
Savaş planını gizlemek	Yapılmış bir antlaşmaya ihanet etmek
Düşmanı konum hakkında yanıltmak	Eman verilmiş birini öldürmek
Düşman ittifakını bölmek	Alışverişte ve emanette aldatmak

Ders: Savaştaki "hile" bir ***stratejidir***, ***ihanet*** değildir. Nuaym hiçbir antlaşmayı bozmadı; canları kurtarmak ve savaşı durdurmak için hikmetini kullandı.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

AHZÂB'A BEDDUA

Gayretin — hendek, nöbet ve stratejinin — yanında Resûlullah ﷺ ***dua etmeyi*** de bırakmadı. Abdullah b. Ebû Evfâ رضى الله عنهما Efendimiz'in duasını şöyle rivayet eder:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 2933

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ، أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى ـ رضى الله عنهما ـ يَقُولُ دَعَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَوْمَ الأَحْزَابِ عَلَى الْمُشْرِكِينَ فَقَالَ اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ سَرِيعَ الْحِسَابِ، اللَّهُمَّ اهْزِمِ الأَحْزَابَ، اللَّهُمَّ اهْزِمْهُمْ وَزَلْزِلْهُمْ.

TERCÜME:

Abdullah b. Ebû Evfâ رضى الله عنهما şöyle dedi: **Resûlullah ﷺ Ahzâb günü müşriklere şöyle beddua etti:**

"Ey Kitab'ı indiren, hesabı çabuk gören Allah'ım! Ahzâb'ı bozguna uğrat. Allah'ım! Onları bozguna uğrat ve sars."

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Ahmed b. Muhammed ← 'Abdullah (bin al-Mubarak) ← Isma'il b. Abi Khalid ← 'Abdullah b. Abi Aufa رضى الله عنهما.

KAYNAK: İmam Buhârî, Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Cihâd ve's-Siyer, Müşriklerin Bozguna Uğraması İçin Dua Bâbı, Hadis No. 2933.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:2933

DUADAKİ İSİMLER	DURUMLA İLGİSİ
"Kitab'ı indiren"	Vahyi indiren Allah, onu taşıyana mutlaka yardım eder
"Hesabı çabuk gören"	Allah düşmana hemen karşılık verebilir
"Onları bozguna uğrat ve sars"	Rüzgâr ve bölünmeyle kabul edilen dua

Bu dua ***kabul edildi***: Allah onları bozguna uğrattı ve sarstı — içeriden bölünmeyle (15. bölüm) ve gökten rüzgârla (18. bölüm). Ders: Dua gayretin yerini tutmaz, gayret de duanın yerini tutmaz; ikisi birlikte yürür.

HUZEYFE'NİN GECESİ

Kuşatmanın sonlarına doğru çok soğuk ve rüzgârlı bir gece geldi. Resûlullah ﷺ düşman karargâhına geçip haber getirecek birine ihtiyaç duydu. Babası Uhud'da şehit olan (Seri 10) ***Huzeyfe b. Yemân*** رضى الله عنه o geceyi şöyle anlatır:

HADİS — SAHÎH-İ MÜSLİM, NO. 1788

حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، جَمِيعًا عَنْ جَرِيرٍ، قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ كُنَّا عِنْدَ حُذَيْفَةَ فَقَالَ رَجُلٌ لَوْ أَدْرَكْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَاتَلْتُ مَعَهُ وَأَبْلَيْتُ فَقَالَ حُذَيْفَةُ أَنْتَ كُنْتَ تَفْعَلُ ذَلِكَ لَقَدْ رَأَيْتُنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم لَيْلَةَ الأَحْزَابِ وَأَخَذَتْنَا رِيحٌ شَدِيدَةٌ وَقُرٌّ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم أَلاَ رَجُلٌ يَأْتِينِي بِخَبَرِ الْقَوْمِ جَعَلَهُ اللَّهُ مَعِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ. فَسَكَتْنَا فَلَمْ يُجِبْهُ مِنَّا أَحَدٌ ثُمَّ قَالَ أَلاَ رَجُلٌ يَأْتِينَا بِخَبَرِ الْقَوْمِ جَعَلَهُ اللَّهُ مَعِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ. فَسَكَتْنَا فَلَمْ يُجِبْهُ مِنَّا أَحَدٌ ثُمَّ قَالَ أَلاَ رَجُلٌ يَأْتِينَا بِخَبَرِ الْقَوْمِ جَعَلَهُ اللَّهُ مَعِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ. فَسَكَتْنَا فَلَمْ يُجِبْهُ مِنَّا أَحَدٌ فَقَالَ قُمْ يَا حُذَيْفَةُ فَأْتِنَا بِخَبَرِ الْقَوْمِ. فَلَمْ أَجِدْ بُدًّا إِذْ دَعَانِي بِاسْمِي أَنْ أَقُومَ قَالَ اذْهَبْ فَأْتِنِي بِخَبَرِ الْقَوْمِ وَلاَ تَذْعَرْهُمْ عَلَىَّ. فَلَمَّا وَلَّيْتُ مِنْ عِنْدِهِ جَعَلْتُ كَأَنَّمَا أَمْشِي فِي حَمَّامٍ حَتَّى أَتَيْتُهُمْ فَرَأَيْتُ أَبَا سُفْيَانَ يَصْلِي ظَهْرَهُ بِالنَّارِ فَوَضَعْتُ سَهْمًا فِي كَبِدِ الْقَوْسِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَرْمِيَهُ فَذَكَرْتُ قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَلاَ تَذْعَرْهُمْ عَلَىَّ. وَلَوْ رَمَيْتُهُ لأَصَبْتُهُ فَرَجَعْتُ وَأَنَا أَمْشِي فِي مِثْلِ الْحَمَّامِ فَلَمَّا أَتَيْتُهُ فَأَخْبَرْتُهُ بِخَبَرِ الْقَوْمِ وَفَرَغْتُ قَرِرْتُ فَأَلْبَسَنِي رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم مِنْ فَضْلِ عَبَاءَةٍ كَانَتْ عَلَيْهِ يُصَلِّي فِيهَا فَلَمْ أَزَلْ نَائِمًا حَتَّى أَصْبَحْتُ فَلَمَّا أَصْبَحْتُ قَالَ قُمْ يَا نَوْمَانُ.

TERCÜME:

İbrâhim et-Teymî babasından rivayet eder: Huzeyfe ile birlikteydik; bir adam "Resûlullah'a ﷺ yetişseydim onunla birlikte var gücümle savaşırdım" dedi. Huzeyfe şöyle dedi: "Sen bunu yapar mıydın? **Ahzâb gecesi Resûlullah ﷺ ile birlikteydik; şiddetli bir rüzgâr ve dayanılmaz bir soğuk bizi yakaladı. Resûlullah ﷺ şöyle buyurdu: 'Bana o kavmin haberini getirecek bir adam yok mu? Allah onu kıyamet günü benimle beraber kılsın.'** Hepimiz sustuk, kimse cevap vermedi" — bu üç kez tekrarlandı. Sonra şöyle buyurdu: **"Kalk ey Huzeyfe, bana o kavmin haberini getir; ama onları kışkırtma."** Huzeyfe şöyle dedi: "Yanından ayrılınca

sanki sıcak bir hamamda yürüyormuş gibi oldum; ta ki onlara varıncaya kadar. Ebû Süfyân'ın sırtını ateşte ısıttığını gördüm. Onu vurmak için oku yaya yerleştirdim; sonra Resûlullah'ın ﷺ 'Onları kışkırtma' sözünü hatırladım. Atsaydım mutlaka isabet ettirirdim. Döndüm; hâlâ sıcak bir hamamda yürüyor gibiydim. Haberi Efendimiz'e verip işimi bitirince yeniden üşüdüm. ***Resûlullah ﷺ beni, içinde namaz kıldığı abasının artan kısmıyla örttü; sabaha kadar uyudum. Sabah olunca şöyle buyurdu: 'Kalk, ey uykucu!'"***

SENED İmam Müslim'in rivayet zinciri (talebeden hocaya): Züheyr b. Harb ve Ishaq b. Ibrahim ← Jarir ← al-A'maş ← Ibrahim al-Taimi ← babası Yazid b. Şarik al-Taimi ← Hudzaifah b. al-Yaman رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Müslim, Sahîh-i Müslim, Kitâbü'l-Cihâd ve's-Siyer, Ahzâb Gazvesi Bâbı, Hadis No. 1788.

DERECE: SAHİH — Sahîh-i Müslim'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/muslim:1788

İTAATTEKİ SICAKLIK

Dikkat edin: çağrılmadan önce şiddetli soğuk ve korkudan kimse karşılık vermedi. Fakat Resûlullah ﷺ ***onun adını anınca*** Huzeyfe kalktı — ve emri yerine getirdiği yol boyunca ***sıcak bir hamamdaymış gibi*** ısındı. Görevi biter bitmez soğuk geri döndü.

Huzeyfe, fırsat önündeyken bile "Onları kışkırtma" tembihine uyarak Ebû Süfyân'a ok atmaktan ***kendini tuttu***. Ders: Fırsat cazip görünse bile liderin emrine itaat zaferin bir parçasıdır. Ve Allah itaat edenin işini ***kolaylaştırır***.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

SIR EMİNİ HUZEYFE VE RESÛLULLAH ﷺ

Resûlullah'ın ﷺ Hendek gecesi Huzeyfe'ye güvenmesi tesadüf değildi. Yıllar sonra Ebü'd-Derdâ رضى الله عنه Kûfeli bir adama şöyle sordu: ***"Aranızda, kendisinden başka kimsenin bilmediği sırların sahibi Huzeyfe yok mu?"*** (Sahîh-i Buhârî 3743).

Âlimler, bu sırrın ***münafıkların isimleriyle*** ilgili olduğunu söyler; bunları ona Resûlullah ﷺ bildirmişti.

Huzeyfe bunu emanetle korudu. Hendek gecesi onu bu emanete layık kılan iki vasfı gösterir: düşman karargâhına geçecek kadar ***cesur***, okunu Ebû Süfyân'dan alıkoyacak kadar ***disiplinli*** olması.

Ders: Büyük emanetler, küçük ve zor emanetlerde ***kendini ispatlamış*** kimselere verilir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

RÜZGÂR VE GÖRÜNMEYEN ORDULAR

Aynı gece Allah, Ahzâb karargâhına ***çok şiddetli ve soğuk bir rüzgâr*** gönderdi. Allah şöyle buyurur:

"Ey inananlar! Allah'ın size olan nimetini anın; üzerinize ordular gelmişti. Biz de onların üzerine rüzgar ve göremediğiniz ordular göndermiştik. Allah, yaptıklarınızı görüyordu."İbn Kesîr Tefsiri 33:9.

İbn Abbâs رضى الله عنهما, Nebî'nin ﷺ şöyle buyurduğunu rivayet eder: ***"Ben sabâ (doğu) rüzgârıyla zafere erdirildim; Âd kavmi ise debûr (batı) rüzgârıyla helak edildi."*** (Sahîh-i Buhârî 4105). İmam Buhârî bu hadisi Hendek Gazvesi bâbında zikretmiştir.

SİYER NOTU: RÜZGÂRIN DÜŞMAN KARARGÂHINDAKİ ETKİSİ

Siyer kitapları, rüzgârın Ahzâb ordusunun ***ateşlerini söndürdüğünü***, çadırlarını uçurduğunu ve kazanlarını devirdiğini, Müslümanların karargâhının ise korunduğunu anlatır. Sonunda Ebû Süfyân şöyle seslendi: "Ey Kureyş topluluğu, artık kalınacak bir yerde değilsiniz… haydi göçün, ben de göçüyorum."

KAYNAK:
İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye; Wikipedia, "Battle of the Trench". https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_the_Trench

Ders: Allah'ın ***görünmeyen orduları*** vardır — rüzgâr, melekler, düşmanın kalbine düşen korku. Bir zamanlar isyankâr Âd kavmini helak eden aynı rüzgâr, şimdi müminlere yardım oldu.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

RÜZGÂR VE SOĞUK: BİLİMSEL AÇIKLAMA

Huzeyfe hadisi, Müslümanların ***şiddetli bir rüzgâr ve dayanılmaz bir soğuğa yakalandığını*** söyler (Sahîh-i Müslim 1788). Modern bilim, rüzgârın soğuk bir geceyi neden çok daha şiddetli hissettirdiğini açıklar: ABD Ulusal Hava Durumu Servisi (NWS), ***rüzgâr hızlandıkça vücuttan ısı çektiğini ve deri sıcaklığını düşürdüğünü***, sonunda iç vücut sıcaklığını da düşürdüğünü açıklar — bu, ***"rüzgâr soğuğu" (wind chill) etkisi*** olarak bilinir (NWS, Understanding Wind Chill).

HAVA SICAKLIĞI	RÜZGÂR HIZI → HİSSEDİLEN SICAKLIK (NWS ÖRNEĞİ)
0°F (≈ −18°C)	15 mph (≈ 24 km/sa) → −19°F (≈ −28°C)

Açık düzlükte korunaksız kamp kuran ve ateşleri rüzgârla sönen Ahzâb ordusu için bu etki çok acı vericiydi. Müslümanlar ise Sel' Dağı'nın eteğinde daha korunaklıydı. İşte ***"göremediğiniz ordular"ın*** (33:9) bir kısmı budur — Allah'ın yarattığı ve tam zamanında harekete geçirdiği tabiat kanunları.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

ONLARI ALLAH TEK BAŞINA BOZGUNA UĞRATTI

Ertesi sabah Ahzâb karargâhı ***bomboştu***. On bin kişilik ittifak hiçbir zafer elde etmeden geri döndü. Allah şöyle buyurur:

"Allah inkar edenleri, kinleriyle geri çevirdi, bir hayra ulaşamadılar; savaşta, inananlara Allah'ın yardımı yetti. Allah kuvvetli olandır, güçlü olandır."İbn Kesîr Tefsiri 33:25.

Resûlullah ﷺ daha sonra bu olayı hatırlatan bir zikri sürekli tekrarlardı:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4114

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ـ رضى الله عنه ـ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم كَانَ يَقُولُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ، أَعَزَّ جُنْدَهُ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ وَغَلَبَ الأَحْزَابَ وَحْدَهُ، فَلاَ شَىْءَ بَعْدَهُ.

TERCÜME:

Ebû Hüreyre رضى الله عنه, Resûlullah'ın ﷺ şöyle dediğini rivayet eder: **"Allah'tan başka ilah yoktur, O tektir; ordusunu aziz kıldı, kuluna yardım etti ve Ahzâb'ı tek başına bozguna uğrattı. O'ndan sonra hiçbir şey yoktur."**

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Qutaibah b. Sa'id ← al-Laith ← Sa'id b. Abi Sa'id (al-Maqburi) ← babası Ebû Sa'id al-Maqburi ← Ebû Hüreyre رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî, Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Meğâzî, Hendek Gazvesi Bâbı, Hadis No. 4114.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4114

Bu zikir ***"Ahzâb'ı tek başına bozguna uğrattı"*** der — hendek değil, ordu değil, strateji değil. Bunların hepsi birer sebepti; bozguna uğratan Allah'tı. Sahîh-i Buhârî'deki başka bir rivayete göre Efendimiz bu zikri yolculuktan, hacdan ve umreden dönerken de söylerdi.

Ders: Var gücüyle çalıştıktan sonra mümin ***zaferi Allah'a nispet eder***, kendine değil. Başarıdaki tevhid budur.

YOLCULUKTAN DÖNÜŞ ZİKRİ

Abdullah b. Ömer رضى الله عنهما, Resûlullah'ın ﷺ bir gazveden, hacdan veya umreden döndüğünde her yüksek yerde üç kez tekbir getirdiğini, sonra şöyle zikrettiğini rivayet eder: ***"Allah'tan başka ilah yoktur, O tektir, ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'nadır ve O her şeye kadirdir. Dönenleriz, tövbe edenleriz, ibadet edenleriz, secde edenleriz, Rabbimize hamd edenleriz. Allah vaadini yerine getirdi, kuluna yardım etti ve Ahzâb'ı tek başına bozguna uğrattı."*** (Sahîh-i Buhârî 1797).

Bu zikir bugün de hacılar ve umreciler tarafından okunmaktadır. Her okuyuşta ***Hendek Savaşı'nı hatırlarlar*** — Allah'ın büyük bir çarpışma olmadan Medine'yi nasıl kurtardığını. Ders: Zafer, kibirle değil ***zikir ve şükürle*** anılır.

"ARTIK BİZ ONLARA SALDIRACAĞIZ"

Ahzâb'ın yenilgisi, İslâm tarihinde bir ***dönüm noktasıydı***. Resûlullah ﷺ bunu açıkça ifade etti:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4109

حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ صُرَدٍ، قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَوْمَ الأَحْزَابِ نَغْزُوهُمْ وَلاَ يَغْزُونَنَا.

TERCÜME:

Süleyman b. Surad رضى الله عنه şöyle dedi: **Nebî ﷺ Ahzâb günü şöyle buyurdu: "Artık biz onlara saldıracağız; onlar bize bir daha saldıramayacak."**

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): Ebû Nu'aim ← Sufyan (al-Thauri) ← Ebû Ishaq ← Sulaiman b. Surad رضى الله عنه.

KAYNAK: İmam Buhârî, Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Meğâzî, Hendek Gazvesi Bâbı, Hadis No. 4109.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4109

HENDEK'TEN ÖNCE	HENDEK'TEN SONRA
Kureyş Medine'ye saldırdı (Bedir, Uhud, Hendek)	Kureyş bir daha Medine'ye saldırmadı
Müslümanlar savunmadaydı	Müslümanlar inisiyatifi aldı
Kabileler Medine'ye karşı ittifak kurdu	Kabileler barış için gelmeye ve İslâm'a girmeye başladı

Bu söz ***gerçekleşti***: Kureyş bir daha Medine'ye saldırmadı; bir yıl sonra bu kez Efendimiz Mekke'ye doğru yola çıktı (Hudeybiye). Ders: Sabır, ***zaferin kapısıdır***.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

EN GÜZEL ÖRNEK

Hendek Savaşı'yla ilgili âyetlerin ortasında Allah, her Müslümanın hayatında ***yüce bir ilke*** olan bir âyet yerleştirmiştir:

"And olsun ki, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok anan kimseler için Resulullah (Allah'ın Elçisi) en güzel örnektir."İbn Kesîr Tefsiri 33:21.

İbn Kesîr, bu âyetin Resûlullah'a uyma konusunda ***büyük bir esas*** olduğunu söyler: Resûlullah'a ﷺ sözünde, fiilinde ve hâlinde uyulur. Ve âyet Hendek bağlamında inmiştir — çünkü Efendimiz'in örnekliği en açık orada görülmüştü:

HENDEK'TEKİ ÖRNEKLİK	DELİL
İstişare etmek ve iyi fikri kabul etmek	Hendek önerisi (2. bölüm)
Ashabıyla birlikte çalışmak	Toz Efendimiz'in karnını kapladı (Buhârî 4104)
Aynı açlığa katlanmak	Karna bağlanan taş (Buhârî 4101)
Başkalarını öne almak	Önce bin kişi yedi (Buhârî 4102)
Dua ve tevekkül	Ahzâb'a beddua (Buhârî 2933)
Zaferi Allah'a nispet etmek	"Ahzâb'ı tek başına bozguna uğrattı" (Buhârî 4114)

Âyet ayrıca bu örneği kimlerin alacağını da söyler: ***Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok ananlar***. Ders: Sünnete uymak yalnızca dış görünüşü taklit etmek değil; ahiret ümidinden ve sürekli zikirden doğar.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

CEBRÂİL HENÜZ SİLAHINI BIRAKMAMIŞTI

Müslümanlar şükür ve yorgunluk içinde evlerine döndüler. Ancak dinlenmeye fırsat bulamadan gökten yeni bir emir geldi. Âişe رضى الله عنها şöyle rivayet eder:

HADİS — SAHÎH-İ BUHÂRÎ, NO. 4117

حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ ـ رضى الله عنها ـ قَالَتْ لَمَّا رَجَعَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم مِنَ الْخَنْدَقِ وَوَضَعَ السِّلاَحَ وَاغْتَسَلَ، أَتَاهُ جِبْرِيلُ ـ عَلَيْهِ السَّلاَمُ ـ فَقَالَ قَدْ وَضَعْتَ السِّلاَحَ وَاللَّهِ مَا وَضَعْنَاهُ، فَاخْرُجْ إِلَيْهِمْ. قَالَ فَإِلَى أَيْنَ. قَالَ هَا هُنَا، وَأَشَارَ إِلَى بَنِي قُرَيْظَةَ، فَخَرَجَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم إِلَيْهِمْ.

TERCÜME:

Âişe رضى الله عنها şöyle dedi: **Nebî ﷺ Hendek'ten dönüp silahını bırakınca ve yıkanınca Cebrâil gelip şöyle dedi: "Silahını bıraktın mı? Vallahi biz (melekler) henüz bırakmadık. Onlara doğru çık."** Nebî ﷺ "Nereye?" diye sordu. Cebrâil Benî Kurayza'yı işaret ederek "Şuraya" dedi. Bunun üzerine Nebî ﷺ onlara doğru çıktı.

SENED İmam Buhârî'nin rivayet zinciri (talebeden hocaya): 'Abdullah b. Abi Şaibah ← Ibn Numair ← Hişam (bin 'Urwah) ← babası 'Urwah b. al-Zubair ← 'A'işah رضى الله عنها.

KAYNAK: İmam Buhârî, Sahîh-i Buhârî, Kitâbü'l-Meğâzî, Nebî'nin ﷺ Ahzâb'dan Dönüşü Bâbı, Hadis No. 4117.

DERECE: SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/bukhari:4117

Kur'an, antlaşmaya ihanet eden kabilenin akıbetini şöyle anlatır: ***"Allah, Kitap ehlinden, kafirleri destekleyenleri kalelerinden indirmiş, kalblerine korku salmıştı; onların kimini öldürüyor, kimini de esir alıyordunuz."*** İbn Kesîr Tefsiri 33:26.

Benî Kurayza kuşatması, Sa'd b. Muâz'ın hükmü ve vefatı inşallah ***Seri 13***'te anlatılacaktır. Buradaki ders: İnsanlar silahlarını bıraktığında melekler ***hâlâ hazır bekliyordu*** — ihanete karşı adalet tesis edilmeden Allah'ın işi bitmez.

"İKİNDİYİ ANCAK BENÎ KURAYZA'DA KILIN"

İbn Ömer رضى الله عنهما, Nebî'nin ﷺ Ahzâb günü şöyle buyurduğunu rivayet eder: ***"Hiç kimse ikindi namazını Benî Kurayza (yurdu) dışında kılmasın."*** Bir kısmı henüz yoldayken ikindi vakti girdi. Bazıları "Oraya varana kadar kılmayız" dedi. Diğerleri ise "Bilakis kılarız; Efendimiz bunu kastetmedi" dedi. Durum Nebî'ye ﷺ anlatılınca ***hiçbir grubu kınamadı.*** (Sahîh-i Buhârî 4119).

BİRİNCİ GRUP	İKİNCİ GRUP
Efendimiz'in sözünün zâhirine tutundular	Maksada tutundular: Benî Kurayza'ya acele gitmek
Varınca kıldılar	Yolda vaktinde kıldılar
Kınanmadılar	Kınanmadılar

Âlimler bu hadisi, delile ve iyi niyete dayanan ***içtihat farklılığının*** ayrılık sebebi olmaması gerektiğine delil sayar. Ders: Görüş ayrılığına açık konularda ***hoşgörülü*** oluruz; tıpkı Resûlullah'ın ﷺ her iki gruba karşı hoşgörülü davrandığı gibi.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HENDEK KISSALARININ KAYNAKLARI

Hendek kıssası bize derecesi farklı üç tür kaynakla ulaşmıştır. Bu e-kitap, okuyucunun ***neyin kesin*** ve ***neyin meşhur*** olduğunu bilmesi için bu üçünü birbirinden ayırır:

Şekil 4: Bu e-kitaptaki Hendek kıssalarının kaynak durumu.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HİKÂYE	KAYNAK VE DURUM
Rüzgâr ve görünmeyen ordular; yürekler gırtlakta; münafıklar; vaat; örneklik	Kur'an (Ahzâb 33:9–26) — kesin
Hendek kazmak; toz; büyük kaya; Câbir'in sofrası	Sahîh-i Buhârî 2834, 4104, 4101, 4102 — sahih
Zübeyr; ikindi namazı; Sa'd'ın yaralanması; dua; sabâ rüzgârı	Sahîh-i Buhârî 2846, 4111, 596, 4122, 2933, 4105 — sahih
Huzeyfe'nin gecesi	Sahîh-i Müslim 1788 — sahih
Kayaya vururken çıkan ışık	Sünen-i Nesâî 3176 — hasen
Selmân ve hendek; Ali ve Amr; Nuaym; Kurayza ayrıntıları	Siyer kitapları (İbn İshak, Vâkıdî) — meşhur, çeşitli senedler
Savaşın tarihi	Meşhur görüş Şevval 5 H; Mûsâ b. Ukbe: 4 H

Siyer kitaplarındaki kıssalar mutlaka uydurma değildir; güvenilir siyer âlimleri tarafından rivayet edilmiştir. Fakat bunlar Kur'an ve sahih hadislerle ***aynı derecede değildir***. Bu e-kitap İsrâiliyat kıssalarına veya açıkça uydurma olan rivayetlere ***yer vermez***.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HENDEK HAKKINDAKİ AHZÂB SÛRESİ ÂYETLERİ

Hendek Savaşı, Kur'an'ın en uzun anlattığı savaşlardan biridir. Ahzâb Sûresi'nin on dokuz âyeti (33:9–27) onu çeşitli açılardan tasvir eder: düşmanın durumu, müminlerin duyguları, münafıkların bahaneleri, Resûlullah'ın ﷺ örnekliği ve savaşın sonucu. Aşağıdaki tablo bu âyetleri e-kitaptaki bölümlerle eşleştirir.

ÂYET	İÇİNDEKİLER	BÖLÜM
33:9	Nimetin hatırlatılması: fırtına ve görünmeyen ordular	18
33:10	Düşman yukarıdan ve aşağıdan geldi; gözler döndü, yürekler gırtlağa dayandı	1, 7, 8
33:11	Müminler imtihan edildi ve şiddetle sarsıldı	8
33:12–13	Münafıklar: "kuru vaat"; "evlerimiz açıktır" diyerek dönmek için izin istediler	9
33:14–17	Münafıkların hakikati: kaçmak ecelden kurtarmaz	9
33:18–20	Başkalarını engelleyen ve savaşta cimrilik eden grup	9
33:21	Resûlullah ﷺ en güzel örnek	21
33:22	Müminler: "İşte bu, Allah ve Resûlünün bize vadettiğidir"	10
33:23–24	Allah'a verdikleri ahde sadık kalan adamlar	24
33:25	Allah kâfirleri geri çevirdi ve savaşta müminlere yetti	19
33:26–27	Düşmana yardım eden Ehl-i Kitap kalelerinden indirildi	22; Seri 13

"MÜMİNLERDEN ÖYLE ADAMLAR VARDIR Kİ…"

Hendek âyetlerinin ortasında Allah sadık olanları över: "İnananlardan, Allah'a verdiği ahdi yerine getiren adamlar vardır. Kimi, bu uğurda canını vermiş, kimi de beklemektedir. Ahdlerini hiç değiştirmemişlerdir." (Ahzâb 33:23).

Enes b. Mâlik رضي الله عنه, sahâbenin bu âyetin Uhud'da şehit düşen amcası Enes b. Nadr ve onun gibiler hakkında indiğini düşündüklerini söyler (Sahîh-i Buhârî 2805; Seri 10). Âyetin Hendek kıssasında yer alması, imtihan anındaki gerçek mümin vasfını anlattığı içindir: onlar değişmezler.

HADİS: HUZEYME'DE BULUNAN ÂYET

Zeyd b. Sâbit رضى الله عنه şöyle dedi: Mushafı yazarken Ahzâb Sûresi'nden, Resûlullah'ın ﷺ okuduğunu işittiğim bir âyeti bulamadım. Onu ancak, Resûlullah'ın ﷺ şahitliğini iki adamın şahitliğine denk saydığı Huzeyme b. Sâbit el-Ensârî'nin yanında buldum. O âyet şuydu: "Müminlerden, Allah'a verdikleri ahde sadakat gösteren adamlar vardır."

Derece:Sahih al-Bukhari 4784SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

Bu hadis, sahâbenin Kur'an'ı toplarken gösterdiği titizliği gösterir: âyet ezberlenmiş ve işitilmişti, ama Zeyd yine de şahitli yazılı bir nüsha aradı. Ahde sadık olanları anlatan âyet, emanete sadık olanlar tarafından korundu.

DERS

Kur'an Hendek tarihini kaydetmekle kalmaz; her grubun kalbini değerlendirir. Ahzâb Sûresi'ni okurken kendimize şunu sorabiliriz: Hayatın imtihanlarında "İşte Allah'ın vadettiği budur" diyenlerle mi, yoksa "evlerimiz açıktır" diyenlerle mi beraberiz?

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KADINLAR, GENÇLER VE YARALILAR

Hendek kuşatması yalnızca hendek kenarındaki savaşçıları değil, bütün Medine halkını kapsıyordu. Kadınlar ve çocuklar şehir içindeki kalelere (âtâm) yerleştirildi, gençler gönüllü oldu, yaralılar Resûlullah'ın ﷺ yakınında tedavi edildi.

İBN ÖMER ON BEŞ YAŞINDA KABUL EDİLDİ

HADİS: İBN ÖMER HENDEK GÜNÜNDE

İbn Ömer رضى الله عنهما şöyle dedi: Resûlullah ﷺ Uhud günü on dört yaşındayken beni yokladı ve izin vermedi. Sonra Hendek günü on beş yaşındayken beni yokladı ve izin verdi.

Derece: SAHİH — Sahîh-i Buhârî 2664; Sahîh-i Müslim 1868.

Ömer b. Abdülazîz başta olmak üzere âlimler bu hadisi, sorumluluk konusunda on beş yaşın çocukluk ile yetişkinlik arasındaki sınır olduğuna delil saymışlardır. Uhud'da geri çevrilen genç (Seri 10), şimdi Resûlullah ﷺ ile birlikte hendeğin kenarında duruyordu.

MESCİDİN İÇİNDEKİ ÇADIR

HADİS: SA'D B. MUÂZ İÇİN ÇADIR

Âişe رضى الله عنها şöyle dedi: Sa'd (b. Muâz) Hendek günü kol damarından (ekhal) yaralandı; Resûlullah ﷺ onu yakından ziyaret edebilmek için mescidin içine bir çadır kurdurdu.

Derece:Sahih al-Bukhari 463SAHİH — hadis âlimlerinin ittifakıyla Kur'an'dan sonra en sahih kitap olan Sahîh-i Buhârî'de yer alır.

SİYER NOTU: RUFEYDE EL-ESLEMİYYE

İbn İshak, bu çadırın, yaralıları sevap umarak tedavi eden Eslem kabilesinden Rufeyde adlı bir kadına ait olduğunu söyler. Rufeyde'nin adı Sahîh-i Buhârî'de geçmez; siyer rivayetlerindendir.

Kaynak: İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye, Hendek bölümü; Wikipedia, "Rufaida Al-Aslamia".

Mescid-i Nebevî yalnızca namaz yeri değildi; aynı zamanda tedavi ve şefkat yeriydi. Resûlullah ﷺ, şehrin savunmasını yönetmekle meşgulken bile ziyaret edebilmek için yaralı sahâbîsinin yakınında olmasını istedi.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

SAFİYYE BİNT ABDÜLMUTTALİB KALEDE

SİYER NOTU: SAFİYYE'NİN CESARETİ

Siyer kitapları, Resûlullah'ın ﷺ halası ve Zübeyr'in annesi Safiyye bint Abdülmuttalib'in رضى الله عنها, kadınlar ve çocuklarla birlikte kalelerden birinde bulunduğunu anlatır. Erkekler hendekle meşgulken bir Yahudi adamın keşif için kalenin etrafında dolaştığı görülünce, Safiyye içerideki kadınları korumak için bizzat inip onu öldürdü.

Bu kıssa İbn İshak tarafından Hişâm b. Urve'den, o da babasından rivayet edilmiştir (mürsel sened). Bazı rivayetlerdeki ek ayrıntılar âlimlerce tartışılmıştır; bu e-kitap yalnızca özünü aktarır.

Kaynak: İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye, Hendek bölümü; Wikipedia, "Safiyya bint Abd al-Muttalib".

DERS

Hendek zaferi, savaşçıların yanı sıra bütün toplum tarafından inşa edildi: azimli gençler, cesur kadınlar ve ihlaslı hasta bakıcılar. Herkesin bir rolü vardı ve Allah katında hiçbir katkı küçük değildir.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HENDEK'İN ŞAHSİYETLERİ VE GATAFÂN İLE MÜZAKERE

Hendek kıssası her iki taraftan pek çok şahsiyeti kapsar. Aşağıdaki tablolar, Kur'an, hadis ve siyer kitaplarına (özellikle İbn Hişâm) göre onların rollerini özetler.

MÜSLÜMAN ŞAHSİYETLER

ŞAHSİYET	HENDEK'TEKİ ROLÜ	BÖLÜM
Selmân-ı Fârisî	Hendek kazmayı önerdi (siyer rivayeti)	2
Sa'd b. Muâz	Evs'in reisi; yaralandı; Gatafân'a yapılacak teklife karşı çıktı	14, 25, 26
Sa'd b. Ubâde	Hazrec'in reisi; müzakerede Sa'd b. Muâz ile birlikteydi	26
Ali b. Ebû Tâlib	Amr b. Abdüved ile karşılaştı (siyer rivayeti)	12
Zübeyr b. Avvâm	Resûlullah'ın ﷺ havârîsi; Benî Kurayza'yı keşfe gitti	11
Huzeyfe b. Yemân	Soğuk gecede düşman karargâhına gönderildi	17
Câbir b. Abdullah	Bereketli sofra; Fetih Mescidi'ndeki duanın râvisi	6, 27
Nuaym b. Mes'ûd	Ahzâb ittifakını böldü (siyer rivayeti)	15
Abdullah b. Ümmü Mektûm	Medine'nin muhafızlığına tayin edildi (İbn Hişâm'a göre)	—
Abdullah b. Ömer	On beş yaşında katılmasına izin verildi	25
Safiyye bint Abdülmuttalib	Kadınların kalesini savundu (siyer rivayeti)	25

AHZÂB İTTİFAKININ LİDERLERİ

ŞAHSİYET	KABİLE VE ROLÜ	AKIBETİ
Ebû Süfyân b. Harb	Kureyş'in lideri ve ittifakın komutanı	Mekke'nin Fethi'nde Müslüman oldu
Uyeyne b. Hısn	Fezâre'nin (Gatafân) reisi	Daha sonra Müslüman oldu
Hâris b. Avf	Benî Mürre'nin (Gatafân) reisi	Daha sonra Müslüman oldu
Tuleyha b. Huveylid	Benî Esed'in reisi	İrtidat edip peygamberlik iddia etti, sonra tövbe etti
Huyey b. Ahtab	Benî Nadîr lideri; ittifakın kışkırtıcısı	Seri 13
Ka'b b. Esed	Benî Kurayza'nın reisi; antlaşmayı bozdu	Seri 13
Amr b. Abdüved	Kureyş kahramanı	Hendek kenarında öldürüldü

Son sütuna dikkat edin: İslâm'ı yok etmeye gelen liderlerin birçoğu sonunda kendileri Müslüman oldu. Hayat devam ettikçe hidayet kapısı kimseye kapanmaz.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

MEDİNE HURMALARININ ÜÇTE BİRİ TEKLİFİ

SİYER NOTU: GATAFÂN İLE MÜZAKERE

İbn İshak, kuşatma ağırlaştığında Resûlullah'ın ﷺ, çekilmeleri karşılığında Medine hurmalarının üçte birini iki Gatafân lideri Uyeyne b. Hısn ile Hâris b. Avf'a teklif etmeyi düşündüğünü rivayet eder. Antlaşma yapılmadan önce Efendimiz Sa'd b. Muâz ve Sa'd b. Ubâde ile istişare etti.

İki Sa'd şöyle sordular: "Ey Allah'ın Resûlü, bu uymamız gereken bir Allah emri mi, senin istediğin bir şey mi, yoksa bizim için yaptığın bir şey mi?" Efendimiz bunun onların yükünü hafifletmek için olduğunu söyledi. Sa'd b. Muâz, daha müşrik iken bile Gatafân'ın Medine hurmasından ancak misafir olarak veya satın alarak tek bir hurma yiyebildiğini; Allah onları İslâm'la şereflendirdikten sonra mallarını teslim etmeyeceklerini söyledi. Resûlullah ﷺ bu görüşü kabul etti ve teklif sürdürülmedi.

Derece: Siyer kitaplarının (İbn İshak'ın Âsım b. Ömer b. Katâde ve ez-Zührî'den) mürsel senedle rivayetidir; meşhurdur, ancak Sahîh-i Buhârî ve Sahîh-i Müslim'de yer almaz.

Kaynak: İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye, Hendek bölümü; Mübârekfûrî, er-Rahîku'l-Mahtûm.

DERS

Bu rivayet, siyer kitaplarından olsa da sahih şûrâ ilkesiyle uyumludur: Resûlullah ﷺ itaati farz olan vahiy ile tartışılabilecek şahsi görüşü birbirinden ayırdı. İyi lider, kararının sonuçlarını yüklenecek olanların görüşünü dinler.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

BUGÜN HENDEK MEYDANI

Hendek uzun zaman önce dolmuştur ve bölge bugün modern Medine şehrinin ortasındadır. Ancak Medine tarihi kitaplarına dayanarak bazı coğrafi işaretler hâlâ tespit edilebilir.

YER	AÇIKLAMA	BİLGİNİN DURUMU
Sel‘ Dağı	Mescid-i Nebevî’nin kuzeybatısındaki küçük dağ; Müslümanlar dağı arkalarına alıp hendeğe yönelerek eteğinde karargâh kurdu	Siyer kitapları; yeri tespit edilmiş
Hendeğin güzergâhı	Medine’nin açık kuzey tarafında, doğudaki Vâkım Harrası ile batıdaki Vebre Harrası arasında; diğer taraflar lav taşlıkları, bahçeler ve evlerle korunuyordu	Siyer kitapları; kesin güzergâh tahminîdir
Fetih Mescidi	Sel‘ Dağı’nın batı yamacında; Câbir hadisine göre Resûlullah’ın ﷺ dua ettiği yer	Hadis (el-Edebü’l-Müfred 704)
Yakındaki küçük mescitler	Selmân, Ebû Bekir, Ömer, Ali ve Fâtıma adlarıyla anılır; topluca “el-Mesâcidü’s-Seb‘a” (Yedi Mescitler) olarak bilinir	Mahallî gelenek; adlandırılmalarına dair sahih rivayet yoktur
Benî Kurayza yurdu	Medine’nin güneydoğusunda, Müslümanların safının arkasında	Siyer kitapları; Seri 13

HADİS: FETİH MESCİDİ’NDEKİ DUA

Câbir b. Abdullah رضى الله عنهما, Resûlullah’ın ﷺ bu mescitte — Fetih Mescidi’nde — pazartesi, salı ve çarşamba günleri dua ettiğini ve duasının çarşamba günü iki namaz (öğle ile ikindi) arasında kabul edildiğini söyledi. Câbir şöyle dedi: “Başıma önemli ve ağır bir iş geldiğinde mutlaka o vakti seçer, dua ederdim ve duamın kabul edildiğini görürdüm.”

Derece: Elbânî’ye göre HASEN (Sahîhu’l-Edebi’l-Müfred 545); bazı âlimler râvi Kesîr b. Zeyd sebebiyle zayıf saymıştır — el-Edebü’l-Müfred 704; Müsned-i Ahmed 14563.

Âlimler, bu “yedi mescid”i ziyaret etmeyi veya oralarda namaz kılmayı müstakil bir ibadet olarak sünnet kılan özel bir delil bulunmadığını hatırlatır. İbret almak için tarihî yerleri ziyaret etmek caizdir, ancak bu bir vacip veya belirli bir ritüel hâline getirilmez. Kaynak: Wikipedia, “The Seven Mosques”.

DERS

Hendek artık yok, ama Kur’an ve hadis onun kıssasını topraktan ve taştan daha kalıcı şekilde korumaktadır. Tarihî yerler olayları hayal etmemize yardım eder, fakat asıl ibret vahiyden gelir.

HENDEK SAVAŞI ZAMAN ÇİZELGESİ

Meşhur tarih hicretin 5. yılının Şevval ayıdır (Mûsâ b. Ukbe ise 4. yıl der). Aşağıdaki sıralama hadis ve siyer kitaplarına dayanan bir tahmindir; kuşatmanın yaklaşık yirmi gece sürdüğü tahmin edilir, bazı rivayetler ise bir aya yakın olduğunu söyler.

ZAMAN	OLAY	BÖLÜM
Rebîülevvel 4 H	Benî Nadîr Medine'den Hayber'e sürüldü (Seri 11)	1
5 H başları	Huyey b. Ahtab ve Benî Nadîr liderleri Kureyş ile Gatafân'ı kışkırttı	1
Şevval 5 H	Ahzâb'ın geldiği haberi; istişare ve hendek önerisi	2
Şevval 5 H	Hendek soğuk havada kazıldı; büyük kaya ve Câbir'in sofrası	3–6
Şevval 5 H	Ahzâb gelip Medine'yi kuşattı	7–8
Kuşatma sırasında	Benî Kurayza antlaşmayı bozdu; Zübeyr keşfe gitti	11
Kuşatma sırasında	Hendek kenarında küçük çarpışmalar; Amr b. Abdüved öldürüldü	12
Kuşatma sırasında	İkindi namazı kaçırıldı; Sa'd b. Muâz yaralandı	13–14
Kuşatma sırasında	Gatafân ile sürdürülmeyen müzakere (siyer rivayeti)	26
Kuşatma sırasında	Nuaym b. Mes'ûd'un taktiği	15
Pazartesi–Çarşamba	Resûlullah'ın ﷺ Ahzâb'a bedduası; çarşamba günü kabul edildi	16, 27
Son gece	Huzeyfe gönderildi; fırtına düşman karargâhını vurdu	17–18
Ertesi sabah	Ahzâb çekildi; "Artık biz onlara saldıracağız"	19–20
Aynı gün	Cebrâil geldi; Benî Kurayza'ya gitme emri (Seri 13)	22

DERS

Zaman çizelgesi, zaferin tek bir günde gelmediğini gösterir. Zafer; haftalarca kazı, nöbet, açlık ve soğuktan sonra, tekrar tekrar edilen dualarla birlikte geldi. Allah'ın yardımı, gayret ve sabır tamamlandıktan sonra vaktinde geldi.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

HENDEK SAVAŞI HAKKINDA SIK SORULAN SORULAR

1. BU SAVAŞA NEDEN HEM HENDEK HEM DE AHZÂB DENİR?

"Hendek", Müslümanların savunma stratejisi olan çukuru ifade eder. "Ahzâb" ise birleşen gruplar, yani Kureyş, Gatafân ve diğer kabileler demektir. Bu ikinci isim aynı zamanda Kur'an'ın 33. sûresinin adıdır.

2. İKİ ORDUNUN SAYISI KAÇTI?

Siyer kitaplarına göre Ahzâb ordusu yaklaşık on bin, Müslümanlar ise yaklaşık üç bin kişiydi. Bu rakamlar siyerde meşhurdur, ancak Kur'an'da veya sahih hadislerde geçmez.

3. KUŞATMA NE KADAR SÜRDÜ?

Siyer rivayetleri farklıdır: bir kısmı yaklaşık yirmi gece, bir kısmı ise bir aya yakın der. Kur'an süresini belirtmez; kesin olan, "yürekler gırtlağa dayanacak" kadar uzun sürdüğüdür (Ahzâb 33:10).

4. KAÇ KİŞİ ÖLDÜ?

İbn İshak'a göre altı Müslüman şehit oldu — bunlara daha sonra yarasından vefat eden Sa'd b. Muâz da dâhildir — ve Amr b. Abdüved dâhil üç müşrik öldürüldü. Bu rakamlar siyer kitaplarındandır. Kayıpların azlığı, Hendek'in kılıç değil sabır savaşı olduğunu gösterir.

5. HENDEK GÜNÜ DÖRT NAMAZ MI KAÇIRILDI?

Sahîh-i Buhârî'de sahih olan, ikindi namazının güneş batıncaya kadar kaçırılmasıdır (Sahîh-i Buhârî 596; 13. bölüm). Dört namazın kaçırıldığına dair rivayet, Ebû Ubeyde'nin babası İbn Mes'ûd'dan nakliyle Sünen-i Tirmizî 179'da yer alır; Ebû Ubeyde babasından işitmediği için senedi ***kopuktur (munkatı')***. Bazı âlimler ikisini, farklı günlerde yaşandığını söyleyerek uzlaştırır.

6. BUGÜN MEŞGULİYET SEBEBİYLE NAMAZI GECİKTİREBİLİR MİYİZ?

Hayır. Âlimler Hendek olayının olağanüstü bir savaş hâlinde ve birçok âlime göre korku namazı tam olarak meşru kılınmadan önce yaşandığını açıklar. Bundan sonra Allah, yürürken veya binek üzerindeyken bile olsa, her durumda gücün yettiğince namazı emretti (Bakara 2:239; Seri 11). (Hanefî notu: Hanefî mezhebine göre fiilen çarpışma sırasında namaz kılınmaz; namaz çarpışma bittikten sonra kaza edilir. Binek üzerinde îma ile kılmak ise ancak çarpışma olmaksızın düşman korkusu varken caizdir.) Resûlullah'ın ﷺ o namazı kaçırdığı için duyduğu üzüntü, namazın ne kadar büyük bir yeri olduğunu gösterir.

7. RESÛLULLAH ﷺ KAYAYA VURDUĞUNDA IŞIK ÇIKTIĞI DOĞRU MU?

Büyük kayanın kuma dönmesi kıssası Sahîh-i Buhârî 4101'de yer alır. Işık ve Şam, İran ile Yemen'in fethedileceği müjdesi ise hasen kabul edilen Sünen-i Nesâî 3176'da geçer (5. bölüm). Bu müjde Efendimiz'den sonraki halifeler döneminde gerçekten doğrulandı.

8. HENDEK'TE MELEKLER DE SAVAŞTI MI?

Kur'an "göremediğiniz ordular"dan söz eder (Ahzâb 33:9). İbn Kesîr, bunların düşmanı sarsan ve kalplerine korku salan melekler olduğunu açıklar. Bedir'deki gibi meleklerin Hendek'te doğrudan çarpıştığını bildiren sahih bir rivayet yoktur.

9. RESÛLULLAH ﷺ GERÇEKTEN GATAFÂN'A MEDİNE HURMALARININ ÜÇTE BİRİNİ TEKLİF ETTİ Mİ?

Bu kıssa siyer kitaplarından mürsel senedli bir rivayettir (26. bölüm). O rivayete göre teklif yalnızca düşünülmüş, antlaşma yapılmamıştır; çünkü Sa'd b. Muâz ve Sa'd b. Ubâde karşı çıkmış ve Resûlullah ﷺ onların görüşünü kabul etmiştir.

10. MEDİNE'DEKİ "YEDİ MESCİT"İ ZİYARET ETMEK SÜNNET MİDİR?

Bu mescitleri ziyaret etmeyi müstakil bir ibadet hâline getiren özel bir delil yoktur. Resûlullah'ın ﷺ Fetih Mescidi'nde dua ettiğine dair Câbir hadisini (27. bölüm) Elbânî hasen saymış, diğer âlimler ise ihtilaf etmiştir; hadis duanın vaktiyle ilgilidir, mekânı ziyaret etmenin gerekliliğiyle değil. İbret almak için ziyaret etmek caizdir.

11. BENÎ KURAYZA NEDEN AYRI BİR SERİDE ELE ALINIYOR?

Çünkü Benî Kurayza'nın ihaneti, kuşatılmaları, Sa'd b. Muâz'ın hükmü ve vefatı kendine has hükümleri olan uzun bir kıssadır. İnşallah Ahzâb 33:26–27 ve sahih hadislere dayanılarak Seri 13'te anlatılacaktır.

12. HENDEK NEDEN SİYERDE BİR DÖNÜM NOKTASI SAYILIR?

Hendek'ten sonra Resûlullah ﷺ şöyle buyurdu: "Artık biz onlara saldıracağız, onlar bize saldıramayacak" (Sahîh-i Buhârî 4109; 20. bölüm). Kureyş bir daha Medine'ye saldırmadı. İki yıl sonra Hudeybiye Antlaşması (Seri 15), ardından da Mekke'nin Fethi gerçekleşti.

DERS

Bu sorular, Kur'an ve sahih hadislerden kesin olanla siyer kitaplarında meşhur olanı ayırt etmenin önemini gösterir. Böylece Hendek'in derslerini, ekleme veya eksiltme yapmadan, güvenle ve dürüstlükle alırız.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DERSLER VE KAPANIŞ

Hendek Savaşı büyük bir kılıç savaşı değil, bir ***sabır savaşıydı***. Müslümanlar sayı veya silah sayesinde değil; birlik, gayret, dua ve tevekkül sayesinde kazandılar — ve düşmanlarını Allah tek başına bozguna uğrattı.

DERS	HENDEK'TEN
Şûrâ ve iyi fikir	Hendek önerisi kabul edildi
Halkıyla birlikte lider	Resûlullah ﷺ kazdı, toza bulandı ve aç kaldı
Paylaşmanın bereketi	Câbir'in sofrası bin kişiyi doyurdu
İmtihan kalpleri ayırır	Münafıklar (33:12) ve müminler (33:22)
Namazın konumu	İkindi namazının kaçırılmasına duyulan üzüntü
İtaat kolaylık getirir	Huzeyfe soğukta ısındı
Allah'ın görünmeyen orduları	Rüzgâr ve melekler (33:9)
Zafer Allah'ındır	"Ahzâb'ı tek başına bozguna uğrattı"

HAYATIMIZDA HENDEK

Bazen sorunlar bizi çeşitli yönlerden kuşatır — "yukarımızdan ve aşağımızdan". Hendek bize ***kendi hendeğimizi kazmayı*** öğretir: akıllıca hazırlanmak, iyi insanlarla birlik olmak, soğuk ve açlıkta sabretmek, duayı çoğaltmak — ve sonucu Allah'a bırakmak.

İnşallah **Siyer-i Nebî** serisi ***Seri 13*** ile — Benî Kurayza ve Hendek sonrası olaylarla — devam edecektir. Vallahu a'lem.

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

KAYNAKÇA

KUR'AN VE TEFSİR

Kur'an-ı Kerîm, Osmanlı (Uthmânî) metin ve Diyanet İşleri Başkanlığı meali. https://quran.com/ms

İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm (Bakara 2:214, 238; Ahzâb 33:9–27). https://tafsir.app/ibn-katheer/33/9

HADİS

Sahîh-i Buhârî 596, 597, 1797, 2834, 2846, 2933, 3030, 3743, 3803, 4101, 4102, 4104, 4105, 4106, 4109, 4111, 4114, 4117, 4119, 4122, 5416, 6452. https://sunnah.com/bukhari

Sahîh-i Müslim 1731, 1788, 2605. https://sunnah.com/muslim

Sünen-i Nesâî 3176. https://sunnah.com/nasai:3176

SİYER VE TARİH KİTAPLARI

İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye (İbn İshak'tan rivayet) — Hendek Savaşı bölümü.

İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ; Vâkıdî, el-Meğâzî.

Safiyyurrahmân el-Mübârekfûrî, er-Rahîku'l-Mahtûm — Ahzâb Gazvesi bölümü.

İbn Hacer el-Askalânî, Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî — Kitâbu'l-Meğâzî.

Wikipedia, "Battle of the Trench". https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_the_Trench

Wikipedia, "Salman the Persian". https://en.wikipedia.org/wiki/Salman_the_Persian

Wikipedia, "Nu'aym ibn Mas'ud". https://en.wikipedia.org/wiki/Nu%27aym_ibn_Mas%27ud

Wikipedia, "Sa'd ibn Mu'adh". https://en.wikipedia.org/wiki/Sa%27d_ibn_Mu%27adh

EK HADİSLER VE KAYNAKLAR

Sahîh-i Buhârî 4784 (Ahzâb 33:23 âyetinin Huzeyme'de bulunması). https://sunnah.com/bukhari:4784

Sahîh-i Buhârî 2805 (Enes b. Nadr ve Ahzâb 33:23). https://sunnah.com/bukhari:2805

Sahîh-i Buhârî 2664; Sahîh-i Müslim 1868 (İbn Ömer'in on beş yaşında kabulü). https://sunnah.com/bukhari:2664

Sahîh-i Buhârî 463 (mescidde Sa'd için kurulan çadır). https://sunnah.com/bukhari:463

el-Edebü'l-Müfred 704 (Fetih Mescidi'ndeki dua). https://sunnah.com/adab:704

Sünen-i Tirmizî 179 (dört namaz rivayeti; senedi kopuk). https://sunnah.com/tirmidhi:179

Wikipedia, "The Seven Mosques". https://en.wikipedia.org/wiki/The_Seven_Mosques

Wikipedia, "Safiyya bint Abd al-Muttalib". https://en.wikipedia.org/wiki/Safiyya_bint_Abd_al-Muttalib

Wikipedia, "Rufaida Al-Aslamia". https://en.wikipedia.org/wiki/Rufaida_Al-Aslamia

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir

DESTEK VE BAĞIŞ

Bu e-kitap Müslümanlar için **tamamen ücretsiz** yayımlanmıştır ve **kesinlikle satılamaz**. Araştırma masraflarına, quranscience.my sitesinin barındırma giderlerine ve yeni e-kitapların yayımına destek olmak için yapılacak bağışlar memnuniyetle karşılanır — ancak **zorunlu değildir**. Allah her bağışı sadaka-i câriye olarak kabul etsin.

BAKARA SÛRESİ 2:261

مَّثَلُ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمۡوَٰلَهُمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنۢبَتَتۡ سَبۡعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنۢبُلَةٖ مِّاْئَةُ حَبَّةٖۗ وَٱللَّهُ يُضَٰعِفُ لِمَن يَشَآءُۚ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ٢٦١

Mallarını Allah yolunda sarfedenlerin durumu, her başağında yüz tane olmak üzere yedi başak veren tanenin durumu gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah'ın lütfü geniştir, O her şeyi bilendir.

Meal: Diyanet İşleri Başkanlığı — quran.com/2:261

SEBE SÛRESİ 34:39

قُلۡ إِنَّ رَبِّي يَبۡسُطُ ٱلرِّزۡقَ لِمَن يَشَآءُ مِنۡ عِبَادِهِۦ وَيَقۡدِرُ لَهُۥۚ وَمَآ أَنفَقۡتُم مِّن شَيۡءٖ فَهُوَ يُخۡلِفُهُۥۖ وَهُوَ خَيۡرُ ٱلرَّٰزِقِينَ ٣٩

De ki: "Doğrusu Rabbim, kullarından dilediğinin rızkını hem genişletir ve hem de ona daraltıp bir ölçüye göre verir; sarfettiğiniz herhangi bir şeyin yerine O daha iyisini koyar, çünkü O rızık verenlerin en hayırlısıdır."

Meal: Diyanet İşleri Başkanlığı — quran.com/34:39

HADİS — SAHÎH-İ MÜSLİM, NO. 2588

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، وَقُتَيْبَةُ، وَابْنُ، حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، - وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ - عَنِ الْعَلاَءِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ « مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ وَمَا زَادَ اللَّهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلاَّ عِزًّا وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلَّهِ إِلاَّ رَفَعَهُ اللَّهُ ».

TERCÜME:

Ebû Hüreyre'den رضى الله عنه, Resûlullah'tan ﷺ rivayet edildiğine göre şöyle buyurdu: "Sadaka maldan bir şey eksiltmez. Allah affeden kulun ancak izzetini artırır. Allah için alçakgönüllü olanı da Allah mutlaka yükseltir."

SENED: İmam Müslim'in rivayet zinciri (talebeden hocaya): Yahya b. Ayyub, Qutaibah b. Sa'id ve 'Ali b. Hujr ← Isma'il b. Ja'far ← al-'Ala' b. 'Abdurrahmân ← babası 'Abdurrahmân b. Ya'qub ← Ebû Hüreyre رضى الله عنه .

KAYNAK: İmam Müslim, Sahîh-i Müslim, Kitâbü'l-Birr ve's-Sıla ve'l-Âdâb, affetmeye ve tevazua teşvik bâbı, Hadis No. 2588.

DERECE: SAHİH — Sahîh-i Müslim'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/muslim:2588

HADİS — SAHÎH-İ MÜSLİM, NO. 1631

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، وَقُتَيْبَةُ، - يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ - وَابْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، - هُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ - عَنِ الْعَلاَءِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ « إِذَا مَاتَ الإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ إِلاَّ مِنْ ثَلاَثَةٍ إِلاَّ مِنْ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ ».

TERCÜME:

Ebû Hüreyre'den رضى الله عنه rivayet edildiğine göre Resûlullah ﷺ şöyle buyurdu: "İnsan ölünce ameli kesilir; ancak üç şey müstesnadır: sadaka-i câriye, faydalanılan ilim ya da kendisine dua eden salih evlat."

SENED: İmam Müslim'in rivayet zinciri (talebeden hocaya): Yahya b. Ayyub, Qutaibah b. Sa'id ve 'Ali b. Hujr ← Isma'il b. Ja'far ← al-'Ala' b. 'Abdurrahmân ← babası 'Abdurrahmân b. Ya'qub ← Ebû Hüreyre رضى الله عنه .

KAYNAK: İmam Müslim, Sahîh-i Müslim, Kitâbü'l-Vasiyye, insana ölümünden sonra ulaşan sevap bâbı, Hadis No. 1631.

DERECE: SAHİH — Sahîh-i Müslim'de yer alır.

Kaynak: https://sunnah.com/muslim:1631

CEZÂKUMULLÂHU HAYRAN KESÎRÂ

Bağış yapmak için yukarıdaki QR kodunu (DuitNow) okutun.

BAĞIŞ YAP

Uluslararası bağışçılar: BAĞIŞ YAP düğmesine tıklayın ya da şu adresi ziyaret edin: paypal.me/quranscience

© 2026 M / 1448 H Tüm hakları saklıdır Hj Che Alim Hj Che Haron — Müslümanlar için ücretsizdir